

Mestna občina Celje
Komisija Mladi za Celje

ODTISI ALFREDA NOBELA V ZGODOVINI CELJA

Raziskovalna naloga
ZGODOVINA

Avtorica: Pia Drogenik, 1. letnik

Mentor: Marko Moškotevc, prof.

Celje, marec 2018

Šolski center Celje, Gimnazija Lava

ODTISI ALFREDA NOBELA V ZGODOVINI CELJA

RAZISKOVALNA NALOGA

ZGODOVINA

Avtorica:

Pia Drofenik, 1. letnik

Mentor:

Marko Moškotevc, prof.

Mestna občina Celje, Mladi za Celje

Celje, marec 2018

Paris,
October 15, 1888

»... You have a small and yet substantial enemy by the name of Sofie who does you more harm than you think. Instead of sending me proper statements of account, which would reinstate my faith in you, you are once again trying to throw dust into my eyes. In sober earnestness you are attempting to contend that a small single female like you, who spends 100 florins a day, if not more, is starving to such an extent that one can hear all the way from there how her bones rattle. Once upon a time, when your little stomach was even emptier than today, you managed on one florin a day. Yet you were rather rosy of cheek and did not look particularly emaciated then. Consequently I find, my dear child, that the holes into which you tuck the money are unnaturally large, and I have no desire to fill these oceanlike vacuums with my savings.«¹

Pariz,
15. oktober 1888

»... Imaš majhno in vendar znatno sovražnico z imenom Sofija, ki ti dela več škode, kot si ti predstavljaš. Namesto tega, da bi poslal pravšnje izraze posojila, ki bi ponovno umestili mojo vero v tebe, ti zopet poskušaš vreči prah v moje oči. V trezni resnobi poizkušaš tekmovati tako, da ena majhna ženska, kot si ti, ki porabi 100 goldinarjev na dan, če ne še več, strada, tako da lahko od tukaj slišiš, kako ji žvenketajo kosti. Nekoč, pred davnimi časi, ko je bil tvoj majhen želodček še bolj prazen kot danes, si lahko preživela le z enim goldinarjem na dan. Vendar si imela raje rožnata lica in nisi bila posebej osamljena. Torej vidiš, moj dragi otrok, da so luknje, v katere tlačiš denar, nenaravno velike, in jaz nimam želje, da bi te oceanu podobne vakuume zapolnil s svojimi prihranki.«

¹ FANT, K. Alfred Nobel: A Biography. Arcade Publishing, 2006, str. 245.

KAZALO

ZAHVALA	4
POVZETEK	5
HIPOTEZE	6
1. TEORETIČNI DEL.....	7
1.1 ALFRED NOBEL.....	7
1.2 BERTHA VON SUTTNER.....	15
1.3 SOFIE HESS.....	18
1.4 ALBERT BRUNNER.....	22
1.5 AMALIJA HESS.....	27
1.6 RAZVOJ CELJSKE INDUSTRIJE	28
2. PRAKTIČNI DEL	35
2.1 ČASOPISNI ČLANKI O NOBELU	35
2.2 ALFRED IN SOFIE	40
2.3 ALFRED IN BERTHA VON SUTTNER.....	42
2.4 ČASOPISNI ČLANKI O ALBERTU BRUNNERJU	44
2.5 ČASOPISNI ČLANKI O BERTHI VON SUTTNER	45
2.6 ANKETNI VPRAŠALNIK.....	46
2.7 ANALIZA ANKETE	47
SLOVARČEK MANJ ZNANIH POJMOV	53
3. ZAKLJUČEK	54
4. VIRI IN LITERATURA	56
PRILOGE.....	59

ZAHVALA

Najprej se iskreno zahvaljujem mentorju Marku Moškotevcu za usmerjanje in vodenje naloge ter za strokovno pomoč.

Za lektoriranje se zahvaljujem Petri Kotnik.

Najlepša hvala Janušu Lupšetu, da je s sliko na naslovnici polepšal raziskovalno nalogo, in Saši Sotošek, ki mi je pomagala pri prevajanju člankov in drugih besedil.

Hvala tudi vsem dijakom Gimnazije Lava in občanom Celja za sodelovanje v anketi.

Pia Drogenik

POVZETEK

Neki rek pravi: »Moški, ki je uspel v življenju, je človek, ki zasluži več, kot lahko njegova žena potroši. Ženska, ki je uspela v življenju, je tista, ki je našla takšnega moža.«² Ta rek odlično opisuje razmerje med svetovno znanim Alfredom Nobelom in prodajalko cvetja Sofijo Hess. Alfred Nobel je bil uspešen človek z veliko denarja, ki se je potrt (saj ga je Bertha von Kinsky zapustila zaradi Arthurja von Suttnerja) odpravil v znano letovišče Baden pri Dunaju. Tam je spoznal mlado prodajalko cvetja Sofijo Hess, ki ga je v trenutku očarala s svojo lepoto. Pričelo se je njuno dokaj skrivno razmerje, ki je bolj ali manj potekalo preko dopisovanja med njima. O tem, kako se je njun odnos spreminjal, lahko preberemo v 218 pismih, ki jih je Sofija shranjevala kot nekakšno zagotovilo za prejemanje denarja. Sofija je na leto porabila (preračunano v današnjo valuto) okoli 600 tisoč evrov in po smrti Nobela prejemale dosmrtno rento, ki si jo je zagotovila s shranjenimi pismi.

February 7, 1891

My dear Bubi!

... I promise you solemnly that i will nor borrow a single kreuzer. That you don't have to worry about. ... I am still upset. Because of all the reproaches and all the shame, my strong desire to have a child has made me desperate. In the end, it will perhaps result not in a happy baby but a poor sickly thing who will look just like you, Bubi. ... I have no joy left in life, dear Alfred; and your harshness added to it is making me quite ill.

Sofie³

7. februar 1891

Moj ljubi Bubi!

... Resno ti obljubljam, da si od tebe ne bom več izposodila niti enega goldinarja. Glede tega ti ni treba skrbeti. ... Še zmeraj sem vznemirjena. Zaradi vsega oštevanja in sramote me je moja močna želja imeti otroka naredila obupano. Na koncu, morda rezultat ne bo srečen otrok, vendar revna in bolehnna stvar, ki ti bo podobna, Bubi ... v življenju nimam več sreče, dragi Alfred; in ta tvoja trdnost me dela precej bolno.

Sofija

² www.pregovor.com/kategorije/moski-zenska.html, pridobljeno 15. 10. 2017

³ FANT, K. Alfred Nobel: A Biography. Arcade Publishing, 2006, str. 262.

HIPOTEZE

Pred izvedbo ankete sem si postavila pet hipotez, ki se nanašajo na nalogo. Hipoteze sem po analizi ankete potrdila ali ovrgla.

1. Večina anketiranih bo znala povezati Alfreda Nobela s Celjem.

Menim, da bodo anketirani znali povezati Nobela s Cinkarno Celje ali pa z »ljubico« Sofijo Hess.

2. Anketirani ne bodo vedeli, da je bil Nobel v razmerju s »Celjanko« Sofijo Hess.

Predvidevam, da mnogo anketiranih ne bo znalo poimenovati »Celjanke« Sofije Hess.

3. Anketirani ne bodo vedeli, da je Alfred Nobel posredno vplival na Cinkarno Celje.

Domnevam, da anketirani ne bodo vedeli, da je Nobel prijateljeval z ravnateljem Cinkarne Albertom Brunnerjem.

4. Anketirani vedo, da je na Gosposki ulici kip Alfreda Nobela.

Ker veliko anketiranih prebiva v Celju, domnevam, da bodo znali umestiti kip Nobela na Gosposko ulico ali v Kvartirno hišo.

5. Anketirani ne vedo, da je Nobel zaradi dinamita ustanovil sklad za Nobelove nagrade.

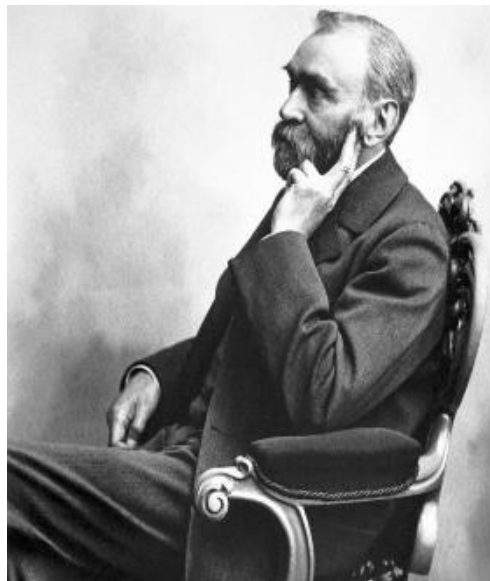
Menim, da bodo anketirani menili, da je Nobel sklad ustanovil zaradi oblice denarja.

1. TEORETIČNI DEL

1.1 ALFRED NOBEL

Alfred Nobel, rojen 21. 10. 1833 v Stockholmu, je bil eden izmed najinovativnejših ljudi svojega časa. Rojen je bil v revni družini očetu Immanuelu in materi Andrietti. Nekaj mesecev pred Alfredovim rojstvom je oče popolnoma bankrotiral. Otroštvo so zaradi bede preživeli le Alfred in njegovi trije bratje (Immanuel in Andrietta sta imela osem otrok). Alfredu se je to obdobje življenja vtisnilo tako močno v spomin, da je o tem zapisal tudi dramo *Nemesis*, ki je bila na željo sorodnikov (razen treh izvodov) v celoti uničena. V 1. dejanju, 1. prizoru je zapisal:

»In nihče drug ne more imeti večje želje po sočustvovanju. Moje lastno življenje in življenje mojih bratov je neskončno mučenje!«⁴

Slika 1: Alfred Nobel

(<https://ktwop.com/2016/10/07/alfred-nobel-must-be-spinning-in-his-grave-as-his-peace-prize-is-politicized-degraded-and-disgraced/>)

Leta 1837 so se zaradi očetove odločitve, da bo šel delat na Finsko v Turku (v izdelavo kopenskih in podvodnih min), za Alfreda začeli še hujši časi. Družina se je le težko preživljala in živela od pomoči prijateljev in sorodnikov. Immanuel Nobel se je leta 1838 preselil v St. Petersburg, kjer se je začel uveljavljati kot dober in uspešen izumitelj. Med tem časom pa je Alfred dve leti (1840–1842) obiskoval osnovno šolo v občini Jakob, ki je bila tedaj šola za revne. Zaradi Immanuelovih uspehov so se mu leta 1842 v St. Petersburgu lahko pridružili njegova žena in otroci. Ker so mine delovale, je družina Nobel vstopila v rusko življenje.

⁴ www.lulu.com/shop/alfred-nobel/nemesis/ebook/product-23165052.html, pridobljeno 15. 10. 2017

Alfred se je v mladosti zelo zanimal za francosko in angleško literaturo in sam pisal pesmi. Z odlično pomočjo zasebnih učiteljev je pridobil prvovrstno izobrazbo. Nekateri njegovi profesorji so bili očetovi prijatelji, kot sta npr. Yuli Trapp (kemija) in Nikolaj N. Zinin (kemija). Učili pa so ga tudi hišni učitelji (mag. Lars Santesson – zgodovina in jeziki). Nobel se je zelo rad učil nove jezike. Že pri 17 letih je znal tekoče govoriti v švedščini, ruščini, francoščini in angleščini. Pri isti starosti ga je oče poslal na devetletno študijsko potovanje po Ameriki in Evropi, kjer se je seznanil z večino evropskih mest, kjer je spoznal znane izumitelje. Na tem potovanju je prav tako spoznal neko Švedinjo in ji pred smrtjo posvetil pesem »*You say I am a riddle*« (Praviš, da sem uganka). Po vrnitvi s potovanja se je zaposlil v očetovi tovarni v St. Petersburgu. Veliko svojega časa je namenil eksperimentiranju z nitroglicerinom. Želel je namreč ustvariti orožje, ki bi v ljudeh zbudilo strah zaradi uničenja sveta. Tako je želel doseči svetovni mir. Očetovo podjetje se je kmalu za tem zopet znašlo v krizi, zaradi katere sta se morala Alfred in njegov brat Emil preseliti nazaj v Stockholm. Dva njegova brata (Ludvig in Robert) sta ostala v St. Petersburgu in uspešno rešila očetovo podjetje. Ko se je Alfred vrnil na Švedsko, je svoj čas namenil izdelavi varnega razstreliva. Zaradi uporabe eksploziva so njegove poskuse spremljale tudi nesreče. V eni večjih eksplozij (3. 9. 1864) je umrl tudi njegov brat Emil. Leta 1863 mu je z majhno količino smodnika prvič uspelo detonirati nitroglicerin. Dinamit ali »Nobel's Safe Gun Powder« je izpopolnil leta 1866 in kmalu za tem je obogatel. V nekem članku so zapisali, da je v eksploziji umrl on - »trgovec s smrtjo«. Počutil se je krivega, zato je ustvaril fundacijo, ki jo poznamo še danes - *Nobelova fundacija*.

Ker pa je večino svojega časa posvetil delu, ni imel časa za družabno življenje. Leta 1876 je storil nekaj zelo nenavadnega. V časopis je dal oglas, da išče damo, ki bi nadzorovala gospodinjstvo. Na ta oglas se je odzvala Bertha von Kinsky, ki ga je prevzela že v trenutku, vendar njuno razmerje ni trajalo dolgo, saj se je Bertha po dveh tednih odpravila nazaj na Dunaj, kjer se je poročila z Arthurjem von Suttnerjem. Ko se je Bertha poročila, se je Nobel potrt odpravil v letovišče na Dunaj, kjer je spoznal »usodno« žensko njegovega življenja – Sofijo Hess. Njuno razmerje je trajalo okoli 20 let in imelo je veliko zapletov. Nobel je s Sofijo večkrat obiskal tudi *Celje* in njene celjske sorodnike. Še posebej pa se je povezal z Albertom Brunnerjem, ki mu je ponudil službo v Stockholmu, vendar ta zaradi Cinkarne službe ni sprejel. Odnosi med Alfredom in družino Brunner so se leta 1891 ohladili, saj je izvedel, da je Sofija zanosila s Nicolausom Kapyem von Kapivarom.

Nobel je umrl 10. 12. 1896 v San Remu zaradi možganske kapi. Zadnje trenutke je preživel s svojimi služabniki, ki so povedali, da jim je povedal nekaj v stockholmskem narečju in oni tega niso razumeli. Zelo ga je bilo strah, da bi ga pokopali živega, zato je prosil služabnike, da mu po smrti prerežejo žile.

Nobel je pridobil tudi kar nekaj zanimivih vzdevkov, kot na primer najbogatejši potepuh na svetu, ki mu ga je dodelil Viktor Hugo. Mnogo njegovih vzdevkov pa je seveda povezanih z njegovimi izumi, še posebej z iznajdbo dinamita. Eden izmed najpogostejših vzdevkov je trgovec s smrtjo, kar namiguje na to, da je zaradi dinamita umrlo mnogo ljudi.

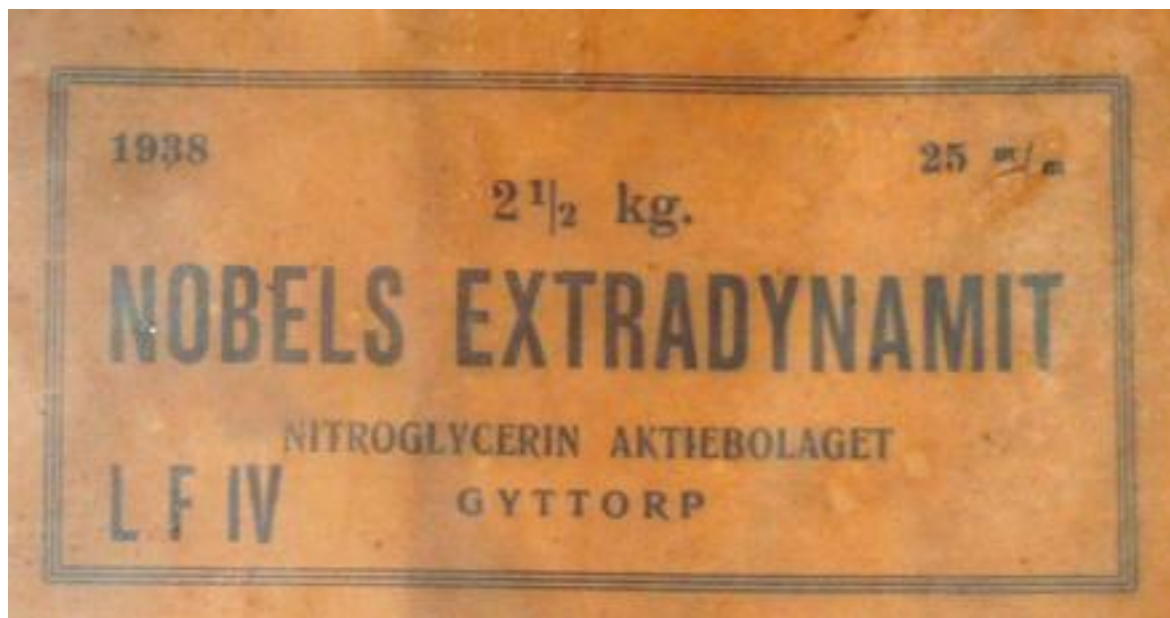
1.1.1 RAZLIKA MED NITROGLICERINOM IN DINAMITOM

Čisti **nitroglicerín** je brezbarvna, mastna, nekoliko strupena tekočina, ki ima sladek okus. Najprej jo je pripravil italijanski kemik *Ascanio Sobrero* leta 1846 z dodajanjem glicerola v mešanico koncentriranih dušikovih in žvepljenih kislin.

Nitroglicerín ima molekulska formulo $C_3H_5(ONO_2)_3$. Vsebuje veliko dušika, kar 18,5 %, in vsebuje dosti kisikovih atomov, da z lahkoto oksidira atome ogljika in vodik, medtem ko se sprošča dušik. Prav zato je to eden izmed najmočnejših eksplozivov. Nitroglicerín je izredno občutljiv na udarce in hitro segrevanje (razpadati začne že pri 50 °C–60 °C in eksplodira že pri 218 °C).

Dinamit temelji na nitroglicerínu, a je veliko varnejši. Z mešanjem nitroglicerína s prozorno silikatno zemljo, ki je nato pustila suh in zrnat material, je Nobel izumil trdno snov, ki je bila odpornejša na udarce in eksplozivna, ko je bila izpostavljena toploti ali močnim tresljajem, udarcem. Kasneje je bila kot vpojna substanca zamenjana lesna celuloza in dodan je bil natrijev nitrat kot oksidant, da bi povečal trdnost eksploziva.

Nobel pa je izumil tudi želatinasti dinamit, ki je mešanica nitroglicerína in nitroceluloze. Kasneje je del nitroglicerína nadomestil z amonijevim nitratom. Tako je dobil varnejši in cenejši eksploziv, imenovan **ekstra dinamit**.

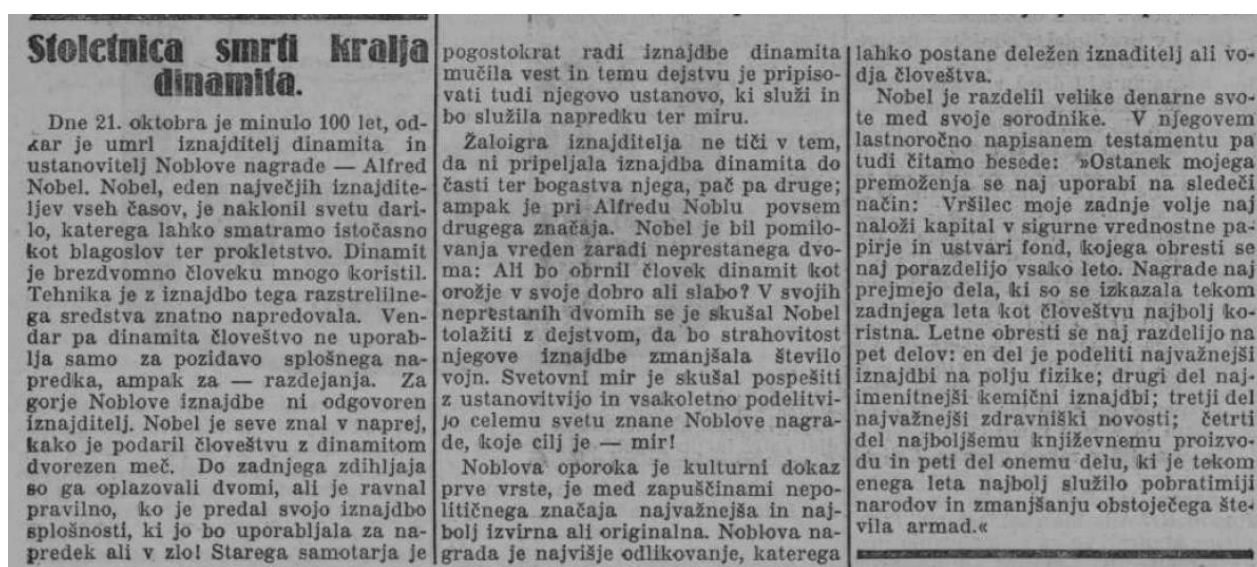

Slika 2: Nobelov Ekstra dinamit

(https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Nobels_Extradynamit_label.jpg)

1.1.2 POGLED LJUDI NA IZUM DINAMITA

Izum dinamita je v ljudeh vzbujal mešane občutke. V različnih člankih je zapisano dvoje: da je dinamit strahovit, uničujoč izum in da je zelo koristen. Ljudje so ga krivili za smrt več ljudi, obtožili so ga eksplozije kovčka v neki newyorški gostilni, vendar so vedeli, da je ta izum veliko pomenil v svetu. V času, ko je izumil dinamit, je večina ljudi menila, da je bil Nobel nevaren, vendar se je odnos do njega po 100 letih spremenil. Ljudje so ga imeli za enega izmed »največjih iznajditeljev vseh časov, ki je poklonil svetu darilo, ki ga lahko istočasno smatramo kot blagoslov.«⁵

Slika 3: Članek o Nobelu ob stoletnici njegove smrti

(vir: Slovenski gospodar)

⁵ Slovenski gospodar, 8. 11. 1933, str. 4.

1.1.3 NOBELOVE NAGRADE

V Nobelovi oporoki je bilo zapisano:

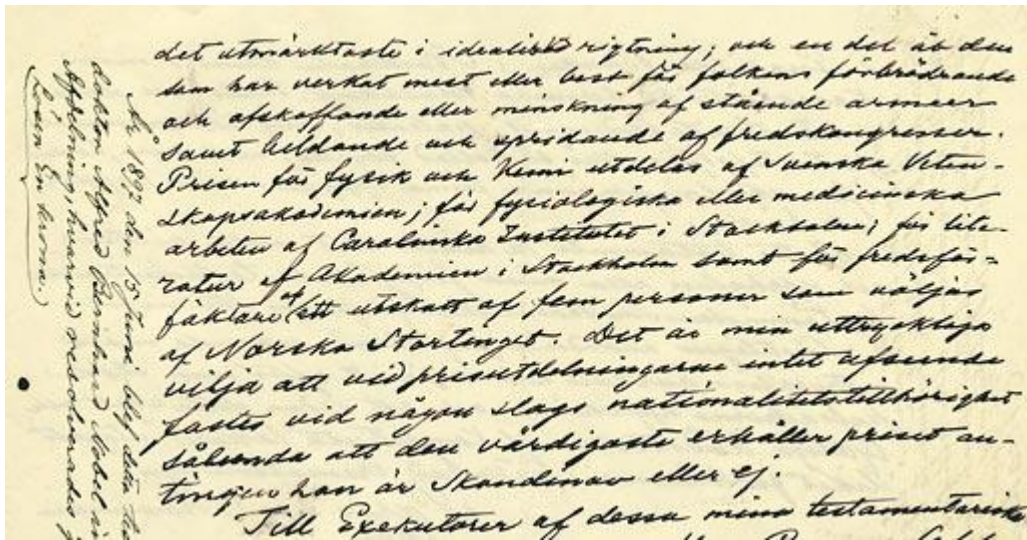
"The whole of my remaining realizable estate shall be dealt with in the following way: the capital, invested in safe securities by my executors, shall constitute a fund, the interest on which shall be annually distributed in the form of prizes to those who, during the preceding year, shall have conferred the greatest benefit to mankind. The said interest shall be divided into five equal parts, which shall be apportioned as follows: one part to the person who shall have made the most important discovery or invention within the field of physics; one part to the person who shall have made the most important chemical discovery or improvement; one part to the person who shall have made the most important discovery within the domain of physiology or medicine; one part to the person who shall have produced in the field of literature the most outstanding work in an ideal direction; and one part to the person who shall have done the most or the best work for fraternity between nations, for the abolition or reduction of standing armies and for the holding and promotion of peace congresses. The prizes for physics and chemistry shall be awarded by the Swedish Academy of Sciences; that for physiology or medical works by the Karolinska Institute in Stockholm; that for literature by the Academy in Stockholm, and that for champions of peace by a committee of five persons to be elected by the Norwegian Storting. It is my express wish that in awarding the prizes no consideration be given to the nationality of the candidates, but that the most worthy shall receive the prize, whether he be Scandinavian or not."⁶

»Celota mojega preostalega nepremičninskega premoženja naj se obravnava na naslednji način: kapital, ki ga vlagajo moj investitorji v varne vrednostne papirje, je sklad, katerega obresti se vsako leto razdelijo v obliki nagrad tistim, ki so v preteklem letu naredili največ koristi za človeštvo. Obresti naj se razdelijo na pet enakih delov, ki se razdelijo na naslednji način: en del osebi, ki naj bi naredila najpomembnejše odkritje ali izum na področju fizike, en del na osebi, ki je napravila najpomembnejše kemično odkritje ali izboljšala že obstoječo teorijo, en del osebi, ki je najpomembnejše odkritje iznašla na področju fiziologije ali medicine, en del osebi, ki ima na področju literature najslavnejše delo v idealni smeri, in en del osebi, ki bo najbolje opravila delo za bratstvo med narodi, za ukinitvev ali zmanjšanje stalnih vojsk ter za gospodarstvo in promocijo mirovnih kongresov. Nagradi za fiziko in kemijo naj podeljuje švedska akademija znanosti, za fiziologijo ali medicino Institut Karolinska v Stockholmu, za literaturo Akademija v Stockholmu in mirovne prvake s strani odbora petih ljudi izvoli norveški Storting. Moja izrecna želja je, da pri dodeljevanju nagrad

⁶ https://www.nobelprize.org/alfred_nobel/will/, pridobljeno 17. 10. 2017

nikakor ne upoštevate državljanstva kandidatov, temveč da bo najvrednejša nagrada ne glede na to, ali je kandidat Skandinavec ali ne.«

det utmärktaste i idealiskt riktning; och en del af den
som har verkat mest eller best för folkens förbättrande
och afskaffande eller minskning af ständigt armare
samt krigande och upprorande af fredskonventioner.
Prisen för fysik och kemi utdelas af Svenska Vetenskapsakademien; för fysiska eller medicinska
arbeten af Carolinska Institutet i Stockholm; för literatur af Akademien i Stockholm samt för fredsför-
tjänst af Akademin i Haag. Det är min uttryckliga
vilja att vid prisutdelningarna intet afseende
fästas vid några slags nationalitetstillhörighet
såvida att den värdigaste erhåller priset an-
tingen han är Skandinav eller ej.
Till Exekutorer af denna minn testaments

Slika 4: Nobelova oporoka⁷

(https://www.nobelprize.org/alfred_nobel/will/)

Alfred Nobel je tej fundaciji namenil 31.225.000 švedskih kron, kar je danes v evrih okoli 10 milijonov evrov. Danes Nobelov sklad znaša že skoraj 400 milijonov evrov. V osnovi so nagrade vsebovale naslednje kategorije: literaturo, medicino, fiziko, kemijo in nagrado za mir. Pozneje so dodali še Nobelovo nagrado za ekonomijo.

⁷ https://www.nobelprize.org/alfred_nobel/will/, pridobljeno 17. 10. 2017

1.1.4 NOBELOVA NAGRADA ZA MATEMATIKO

Nobelova nagrada za matematiko ne obstaja. Ljudje ne vedo točno zakaj, vendar obstajajo miti, zakaj Nobel ni želel podeljevati nagrad za matematiko.

“The reason there is no ‘Nobel Prize’ for Mathematics is that Alfred Nobel’s wife (sometimes mistress or fiancée) had an affair with a famed mathematics professor (actual name of professor varies based on who’s telling the story, but most popular go with famed Swedish mathematician Gosta Mittag-Leffler). So Nobel stipulated in his will that there should not be a Nobel Prize for mathematics for fear that said famed mathematics professor would win it (which was all but a certainty had there been a Nobel Prize for mathematics).”⁸

»Razlog, da Nobelova nagrada za matematiko ne obstaja, je, da je Nobelova žena (včasih ljubica ali zaročenka) imela afero s slavnim profesorjem matematike (pravo ime profesorja variira glede na to, kdo zgodbo govori, vendar je najpopularnejši švedski matematik Gosta Mittag-Leffer). Zato je Nobel v svojo oporoko zapisal, da Nobelove nagrade za matematiko ne bo zaradi strahu, da bi v tej kategoriji zmagal profesor (kar je bilo vsekakor gotovo, če bi Nobelova nagrada za matematiko obstajala).«

Ta mit seveda ni resničen, vendar je dobra anekdota o Nobelu, saj vemo, da ni bil poročen.

⁸ <http://www.todayifoundout.com/index.php/2010/10/the-reason-there-is-no-nobel-prize-for-mathematics-had-nothing-to-do-with-any-wifemistress-of-alfred-nobel>, pridobljeno 9. 11. 2017

1.1.5 NOBELOVE NAGRADE IN SLOVENCİ

Veliko ljudi se ne zaveda, da smo tudi Slovenci imeli kar nekaj nominirancev za Nobelovo nagrado. Prvi in do danes edini prejemnik Nobelove nagrade je bil Friderik (Fritz) Pregl, ki so mu očitali, da nima pravih slovenskih korenin. Pregl je diplomiral iz medicine, vendar je prejel nagrado iz kemije. Nobelovo nagrado je prejel leta 1923 za izboljšanje že obstoječih metod nekaterih kemijskih analiz in raziskovanja. Izdal je delo Kvantitativna organska mikroanaliza, ki je bilo prevedeno tudi v francoščino in angleščino. Slovenci od leta 2007 Preglu v čast vsako leto podeljemo Preglove nagrade za najpomembnejše dosežke v znanosti.⁹

Slika 5: Friderik (Fritz) Pregl

(<https://www.pinterest.co.uk/pin/377317275009367524/>)

Nominirani so bili še Boris Pahor (literatura) zaradi svojega opusa, ki obsega že več kot 30 knjig, in misijonar Pedro Opeka (mir), ki večji del življenja deluje na Madagaskarju.

Slovenci pa imamo tudi del Nobelove nagrade za mir, saj je leta 2007 v skupini prejemnikov v boju proti podnebnim spremembam sodelovala tudi Lučka Kajfež Bogataj. Nagrado sta takrat sicer prejela ameriški podpredsednik Al Gore ter Mednarodna skupina ZN-ja o podnebnih spremembah, katere članica je bila tudi Kajfež Bogatajeva.¹⁰

⁹ <https://siol.net/novice/slovenija/vsi-nasi-nobelovci>, pridobljeno 15. 11. 2017

¹⁰ <https://siol.net/novice/slovenija/vsi-nasi-nobelovci>, pridobljeno 15. 11. 2017

1.2 BERTHA VON SUTTNER

Baronica Bertha von Suttner (roj. Bertha Felicie Sophie von Kinsky) se je rodila 9. 6. 1843 v Pragi. Vzgojila jo je mati s pomočjo skrbnika, ki je bil član avstrijskega sodišča. Prvo polovico svojega življenja je bila del militaristične tradicije, ki ji je v drugi polovici močno nasprotovala. Kot mladostnica je zelo rada brala, se učila jezike in potovala. Pri tridesetih se je zaposlila na Dunaju pri bogatem dunajskem baronu Karlu von Suttnerju, kjer je učila njegove otroke. Kmalu za tem se je zaljubila v Suttnerjevega sina Arthurja, ki je študiral pravo. Njunemu razmerju pa na žalost nista bila naklonjena Arthurjeva starša. Postalo ji je zelo neprijetno in ko je videla Nobelov oglas, se je nanj takoj odzvala. Glasil se je tako:

»Zelo bogat, visoko izobražen starejši gospod, ki živi v Parizu, išče damo zrelih let z znanjem tujih jezikov za tajnico in nadzor nad gospodinjstvom.«¹¹

Slika 6: Bertha von Suttner

(<http://www.nndb.com/people/843/000091570/>)

Nobelu je napisala pismo takoj, ko se je prepričala, da oglas v resnici izvira od njega, in kmalu (1876) se je znašla v Parizu, kjer ji je Nobel rezerviral apartma. Ko je prvič zagledala Nobela, je bila presenečena, saj je pričakovala starejšega gospoda, ne pa postavnega in uglašjenega 43-letnika. Nobel se je nad Bertho močno navdušil in le po nekaj dneh se je zaljubil vanjo. Njun medsebojni odnos je bil zelo prijateljski. Hodila sta na sprehode in se pogovarjala o

¹¹ FANT, K. Alfred Nobel: a Biography. Arcade Publishing, 2006, str. 182–183.

literaturi in politiki. A ta idila ni trajala dolgo, saj se je Bertha že po štirinajstih dneh vrnila na Dunaj. Dobila je namreč Arthurjev telegram, v katerem je pisalo, da brez nje ne mora živeti. Za poravnavo stroškov je morala prodati svojo diamantno ogrlico, ki jo je dobila od sorodnice. Nobelu je napisala zahvalno pismo in se s prvim vlakom odpeljala na Dunaj. Leta 1876 sta se z Arthurjem poročila v cerkvi St. Agyd in se nato preselila na Kavkaz. Tam sta živela v revščini. Preživljala se je s pisanjem člankov za razne revije. Bertha se je od Alberta razlikovala v veliko pogledih, najbolj pa pogledu na vojno. Bertha je zagovarjala mirovne manifestacije, ki so zagovarjale mir in združenje narodov. Bila je tudi pisateljica in njene glavne teme so bile svoboda, mir in človekove pravice. Bila je pobudnica Avstrijske družbe prijateljev miru in postala je podpredsednica Internacionalne pisarne za mir, leta 1897 pa je cesarju Francu Jožefu I. predala zahteve po ustanovitvi mednarodnega arbitražnega sodišča. Dvakrat je prepotovala Ameriko, kjer je imela tudi po tri govore na dan, in tudi predsednik Theodore Roosevelt jo je povabil na pogovor. Leta 1902 ji je umrl mož, zato se je preselila nazaj na Dunaj. Bertha je zaradi svojega dela in mirovnih gibanj leta 1905 dobila Nobelovo nagrado za mir. Bila je prva ženska v zgodovini, ki je dobila Nobelovo nagrado za mir (prva ženska, ki je dobila Nobelovo nagrado, je bila sicer Marie Curie Skłodowska). Bertha je pri šestinštiridesetih letih objavila svoj prvi roman z naslovom *Die Waffen nieder!* (Dol z orožjem), v katerem opisuje grozote širjenja vojn.

»NO more thunder of artillery, no more blare of trumpets, no more beat of drum; only the low moans of pain and the rattle of death. In the trampled ground some redly-glimmering pools, lakes of blood; all the crops destroyed, only here and there a piece of land left untouched, and still covered with stubble; the smiling villages of yesterday turned into ruins and rubbish.«¹²

»NIČ več grmenja artilerij, nič več trobljenja, nič več bobnenja; samo nizko stokanje bolečine in rožljanje smrti. V poteptanih tleh je nekaj rdečkastih bazenov, jezer polnih krvi; vsi pridelki uničeni, samo tu in tam kakšen kos nedotaknjene zemlje; še včeraj nasmejane vasi, so se spremenile v ruševine in smeti.«

Knjiga je bila ponatisnjena še 37-krat in prevedena v dvajset jezikov. Po knjigi so želeli posneti film, nad čemer je bila Bertha zelo očarana, a je povedala, da njen film v Avstriji nikoli ne bi preživel cenzure. Bertha je umrla 21. 6. 1914, le dva meseca pred vojno, proti kateri se je borila več kot polovico svojega življenja.

¹² www.bartleby.com/71/1115.html, pridobljeno 19. 10. 2017

"I am quite aware that the opportunity for personal distinction comes to the one only from conflagrations and to the other only from campaigns; but how poor of heart and narrow of mind must a man be before his selfish interests can seem to him so gigantic as to blot out the sight of the universal misery! Peace is the greatest blessing, or rather the absence of the greatest curse. It is, as you said yourself, the only condition in which the interests of the population can be furthered, and yet you would give to a large fragment of this population, the army, the right to wish for the cessation of the condition of growth and to long for that of destruction? To nourish this 'just' wish till it grows into a demand, and then, perhaps, obtains its fulfilment? To make war that the army may anyhow be occupied and satisfied is just as if we set fire to houses that the fire brigade may distinguish itself and earn renown."

"Popolnoma se zavedam, da priložnost za osebno razlikovanje prihaja samo na ogenj in na drugo samo iz kampanj; ampak kako morata biti revno srce in človek, ki nima odprtih misli, preden se njegovi sebični interesi zdijo tako veliki, da bi razkrili pogled na univerzalno bedo! Mir je največji blagoslov ali pa odsotnost največjega prekletstva. Kot ste rekli sami, je to edini pogoj, v katerem se lahko spodbujajo interesi prebivalstva. In vendar bi vam dali velikemu delčku te populacije, vojski, pravico do želje po prenehanju pogoja rasti in želim, da se uniči? Da bi to "samo" željo pohranili, in potem morda dobi svojo izpolnitev? Da bi se vojska lahko okupirala in zadovoljevala, je tako, kot da bi ogenj zgradil hiše, ki bi se gasilci lahko razlikovali in zaslužili sloves."¹³

¹³ <http://www.gutenberg.org/files/49294/49294-h/49294-h.htm>, pridobljeno 2. 2. 2018

1.3 SOFIE HESS

Sofie (Sofija) Hess prihaja iz dunajske judovske družine, ki je nekaj let živela tudi v *Celju*, in sicer v danes obnovljeni hiši na *Gospovetski ulici*.¹⁴ Oče se je z drugo ženo in otroki okoli leta 1873 preselil v Celje, ko so gradili *Cinkarno*, vendar je bilo Sofiji v Celju zelo dolgčas. Odpravila se je v dunajsko letovišče Baden, kjer se je zaposlila kot prodajalka cvetja in spominkov. Tam je spoznala Nobela, ki ga je takoj prevzela s svojo lepoto. Zdel se ji je primeren moški z veliko denarja, zato mu je povedala kar nekaj laži o svojem »slabem« življenju. Nobelu se je smilila in povabil jo je, da bi živela pri njem v Parizu. Alfred je mislil, da je k sebi povabil dekle, staro 18 let, vendar se je zmotil. Sofija je imela tedaj 25 let, a mu je povedala, da je stara 18 let. Da bi se zaščitil, je leta 1877 od nje dobil izjavo, v kateri je pisalo, da jo je Nobel pregovarjal, naj gre nazaj v Celje, in da ni njegova krivda, če tega ni storila. Sofija je bila zelo lepa, ne najbolj pametna ali razgledana, vendar si je našla »pravega moškega«. Alfred Nobel ji je navsezadnje izpolnil vsako željo. Nobel je bil zelo zaposlen človek in je tudi veliko potoval. Vedno, ko je imel čas, je obiskal Sofijo, a zaradi potovanj sta si začela dopisovati. V pismih sta se na začetku nagovarjala kot »ljubek, sladki otrok« in »Moj ljubi Bubi!«, vendar se je skozi leta njun odnos začel ohlajati. Njun odnos je bil vse prej kot umirjen. Alfred Nobel je idealiziral močne, samostojne in izobražene ženske, kar pa Sofija ni bila. Z njo se je le redko pokazal v javnosti. Najbolj pa sta ga je motili njena lahkomiselnost in neizobraženost. Na začetku se je Nobel trudil, da bi jo izobrazil, vendar mu to ni uspelo. Po enem letu ji je začel očitati njeno neizobraženost. V pismu je napisal, da je »človek lahko zaljubljen do ušes, toda pismo, kakršnega napišeš ti, lahko deluje le kot udarec v srce ...« Spoznal je, da ona ni oseba, ki bi se bila pripravljena učiti, da bi mu ustrezala, temveč je bila le nespameten in lahkomiseln deklič.

Slika 7: Sofie Hess

(<http://www.delo.si/sobotna/usodne-zenske-alfreda-nobela.html>)

¹⁴ www.delo.si/sobotna/usodne-zenske-alfreda-nobela.html, pridobljeno 19. 10. 2017

Sofiji se je življenje radikalno spremenilo po odhodu iz Celja. V stanovanju v Parizu sta ji pomagali služkinja in kuharica, na potovanjih pa izobrazena služabnica. Svoje stanovanje je obiskovala vse redkeje, saj je zaradi slabega zdravja obiskovala razna evropska zdravilišča. Nobel ji je začel očitati tudi to, vendar njegovi očitki niso zalegli. Obiskovala je modna letovišča in se izdajala za *gospo Nobel*, nad čemer se je Nobel zelo zgražal. Sofija se je leta 1886 odločila, da bo odšla nazaj na Dunaj. Tam je porabljala še več denarja kot kjerkoli prej, zato jo je Nobel v pismu leta 1888 naslovil kar z »velika požiralka bankovcev«. Kljub veliki porabi denarja jo je Nobel še zmeraj finančno podpiral, a se je to kmalu končalo, saj je izvedel, da je bila Sofija noseča. Sprva ga je želela prepričati, da je otrok njegov, a mu je potem povedala, da je oče *Kapy von Kapivar*. Nobel ji ni želel več pošiljati denarja, a je po nekaj pismih popustil in ji nakazal 2000 goldinarjev.

June 1819

My very dearest Alfred!

Thank you so much for your lines and the 2,000 francs I received yesterday. I was totally broke for a couple of days and had not a cent ...

With many kisses your

Sofie¹⁵

Junij 1819

Moj preljubi Alfred!

Najlepša ti hvala za tvoje besede in 2000 frankov, ki sem jih dobila včeraj. Bila sem čisto brez denarja za nekaj dni in nisem imela niti centa.

Veliko poljubčkov

tvoja Sofija

Prošnje o denarju so zopet začele prihajati redno in čeprav je Nobel rekel, da se ne bo dal več izkoriščati, ji je začel dajati 6000 goldinarjev letne rente, kar Sofiji ni zadoščalo za dolgo časa. Julija 1891 se ji je rodila hči Margareta. Leta 1894 je prosila za 200.000 goldinarjev, da si bo le tako zagotovila dobro življenje zase in za otroka, a ji Nobel tega denarja ni dal. Na leto je Sofija porabila od 350 do 600 tisoč evrov (v današnjem valuti). Po Nobelovi smrti pa je z izsiljevanjem izposlovala dosmrtno rento, ki bi danes znašala 115 tisoč evrov. Umrla je leta 1922 na Dunaju.

¹⁵ FANT, K. Alfred Nobel: A Biography. Arcade publishing, 2006, str. 262–263.

1.3.1 IGRA O NOBELU IN SOFIJI HESS

V igri, ki so jo odigrali v Kvartirni hiši, opisujejo Sofijino razmerje in življenje pred Alfredom Nobelom in z njim. Lahko bi rekli, da je to kratka Sofijina biografija.

»Güten Tag, Güten Tag meine liebe Gäste!

Sem Frau Nobel! ... No morda ne še ravno frau Nobel, sem pa Sofija Hess, največja ljubezen Alfreda Nobela.

Kaj se čudite, mi mar ne verjamete? (grem k oknu)...

... Veste, ker je Herr Nobel veliko potoval, mi je pisal tudi veliko pisem. Vedno je upal, da se bom iz njih kaj naučila, vendar eni pač nismo tako pametni kot on! Večkrat me je imel za lahkomiselnost in naivno ... no, pa kaj! Še celo guvernanto mi je najel!

Morda res živim na preveliki nogi, imenoval me je požiralka bankovcev! Haha, kako zabavno ... ampak zakaj pa ne, če si je Alfred to lahko privoščil. Omogočil mi je potovanja po celi Evropi ... joj, kako je bilo lepo.« (odlomek)

Slika 8: Prizor iz igre v Kvartirni hiši

(<http://www.celje.si/sl/kartica/galerija-kvartirna-hisa>)

1.3.2 KVARTIRNA HIŠA

Alfred in Sofija sta se v času bivanja v Celju nastanila v Kvartirni hiši na Gosposki ulici. Hiša je bila prej namenjena nastanitvi vojakov, ki so prihajali v mesto. Pri vhodu na desni strani portala se danes nahaja doprorni kip Alfreda Nobela.

Slika 9: Kvartirna hiša

(http://kraji.eu/slovenija/celje_kvartirna_hisa/slo)

Bivša mestna kvartirna hiša je služila za nastanitev vojakov. Leta 1785 jo je mesto prodalo in kupil jo je najbrž Ivan Zima (Sima). Leta 1814 jo je podedovala Terezija Zima, roj. Klobučar. Leta 1832 jo je prevzel Jožef Zima, ki je leta 1843 sprejel ženo Jožefo kot solastnico. Za njima sta prevzela posest Alojzij Zima in sestra Karolina, por. Ahn, sestra je leta 1863 svoj del odstopila bratu. Leta 1875 je Alojziju sledila žena Helena. Leta 1879 je bila na zahtevo Mestne hranilnice hiša prodana na dražbi. Kupila sta jo inž. Mihael Vošnjak in žena Henrieta. Nadaljnji lastniki: Ivan Peter pl. Reininghaus (1887), Terezija pl. Reininghaus (1903), Robert Zangger (1903), Ivan in Julijana Krošelj (1952). Okupator je hišo zasegel, po osvoboditvi je bila vrnjena lastniku. Izza prvih Zimov je v hiši pekarna. V prehodu na dvorišče je na levi strani vzdana nagrobna plošča nekemu Maksimu, za katero menijo, da je starokrščanski spomenik, nastal nekoliko pred prihodom Slovencev. Hiša je lep primer starejše mestne hiše. Na okrogločnih podbojih so tri celjske zvezde. Hiša je po ohranjeni navedbi iz leta 1571.¹⁶

¹⁶ OROŽEN, J. Posestna in gradbena zgodovina Celja, 1957, str. 26.

1.4 ALBERT BRUNNER

Albert Brunner je bil najstarejši izmed osmih sinov. Rojen je bil 10. 4. 1839. Živeli so pri stari materi Johanni, pri kateri so se le s težavo prebijali skozi življenje. Ona jim je kljub svoji nizki pokojnini privoščila primerno izobrazbo. Po končani osnovni šoli, ki jo je obiskoval v Welsu, se je vpisal na gimnazijo v Linzu (1850–1858). Po opravljeni maturi pa se je odpravil študirat na Rudarsko in gozdarsko akademijo v Bansko Štiavnico. Med tem časom se je preživljal z inštruiranjem sošolcev in del denarja podaril svojemu mlajšemu bratu Heinrichu, ki je na Dunaju študiral pravo. Po končanem študiju je leta 1862 kratek čas delal na Češkem, nato pa je dobil službo na ministrstvu za poljedelstvo.

Slika 10: Albert Brunner

(<https://www.kamra.si/mm-elementi/item/albert-brunner-1839-1899.html>)

Leta 1873 mu je ministrstvo dodelilo izvedbo projekta, pri katerem bi v Celju naredili *narodno cinkarno*. Še istega leta se je odpravil v Celje in pričel z delom. Med tem časom se je od časa do časa udeležil kakšne prireditve v mestu. Na eni od teh zabav je spoznal *Amalijo Hess*, ki je bila takrat stara le 17 let. V njo se je zaljubil na prvi pogled, čeprav so ljudje pravili, da naj bi se takrat še zmeraj igrala s punčkami. 3. 10. 1874 sta se poročila v baziliki v Petrovčah. Manj kot leto kasneje je Brunner končal gradnjo tovarne in mladoporočenca sta se preselila v stanovanje v Gaberju 14. Zaradi odličnega vodenja Cinkarne ga je cesar 11. 6. 1886 odlikoval z viteškim križcem reda Franca Jožefa, a je pravo priznanje dobil šele po smrti. Imel je veliko nazivov: rudarski svetnik, član izpitne komisije za železarstvo na akademiji v Leobnu in član štajerske deželne komisije za svetovno razstavo v Parizu. Imel je dve hčeri, Adelo in Frideriko Anno. Ob družini se je lahko Albert sprostil po napornem delu. Albert je osebno poznal Nobela, ki je menil, da sta »sorodni duši«, in mu je zato ponudil delo v

Stockholmu, a ga je zavrnil. Sam je bil zaposlen s Cinkarno, v kateri je videl svojo prihodnost in prihodnost svojih otrok. A kljub temu da je delo zavrnil, sta z Nobelom ostala v stikih. Pisala sta si pisma o raznih stvareh, največkrat o delu, o družini, o denarju in seveda o Sofiji. Ko je Nobel izvedel, da je Sofija noseča, z Brunnerji ni pretrgal vseh stikov. Namreč še iste pomladi so mu zopet začeli pošiljati pisma, da naj bo prizanesljiv do nje. Leta 1895 se je Albert v pismu zahvalil Nobelu za posojeni denar, ki so ga potrebovali, da je lahko njegova hči Adela še naprej obiskovala »Tochterheim« na Dunaju. Brunner je umrl tri leta za Nobelom (18. 12. 1899) zaradi kapi. Njegovega pogreba so se udeležili vplivni Celjani, kar je v svoje zapisane spomine na očetovo smrt zapisala Friderika.

» ... Naslednjega dne so očeta po vbodu v srce položili na mrtvaški oder. Njegova delovna soba je bila vsa v črnem, krsta je stala na sredi med tremi kandelabri ... Prišli so delavci in se ganjeni poslovili od njega. Zlasti nadzornik tovarne, ki mu je oče vedno pomagal, je jokal ... ob mrtvaškem vozu so stopali delavci z gorečimi rudarskimi svetilkami. Vse je bilo zelo žalostno in pretresljivo.«¹⁷

¹⁷ DIETRICH, H. *Handschriftliche Aufzeichnungen*, str. 8-9.

1.4.1 RAZVOJ CINKARNE CELJE

Prve cinkarne so na Slovenskem nastajale že v prvi polovici 19. stoletja (Zagorje ob Savi, Šentjanž na Dolenjskem). Zadnja med njimi, ki je bila hkrati najmodernejša in najpomembnejša, pa je bila tista v Celju. Med celjskimi industrijskimi podjetji ima ta drugo najdaljšo dobo delovanja. Daljšo tradicijo delovanja ima samo železarna v Štorah (od 1851). Cinkarna naj bi bila prvotno zgrajena v Rimskih Toplicah, a je lastnik vrelcev temu močno nasprotoval. Za postavitev cinkarne v Celju je bilo odločilno, da je v bližnjem Velenju dovolj lignita. Zaradi cinkarne v Celju, se je zgradila železniška proga Celje–Velenje–Dravograd zaradi lažjega oskrbovanja cinkarne z lignitom in s cinkovo rudo iz rudnika Rabelj na Koroškem. Župan takratne celjske mestne občine dr. Josef Neckermann se je začel zavzemati za gradnjo cinkarne v Gaberju, kar je leta 1873 državno vodstvo Avstro-Ogrske tudi odobrilo. Postavitev in načrt cinkarne so zaupali Albertu Brunnerju.

Slika 11: Cinkarna Celje v letu 1875

(https://austria-forum.org/af/Bilder_und_Videos/Kronprinzenwerk/07.dt/397)

Cinkarna je začela z obratovanjem oktobra 1875. Ko je podjetje začelo obratovati, je za topljenje cinkove rude imelo šest peči, nato pa so zgradili še štiri, tako da je imela do prve svetovne vojne skupaj že deset peči. Leta 1881 je bila s patentom potrjena izboljšava destilacijske peči, s katero so dosegali skoraj popolno kondenzacijo cinkove pare. Poleg topilnice so leta 1888 zgradili še valjarno, to je progo za valjanje cinka s pripadajočo kotlovnico in strojarno s parnim strojem. Leta 1890 je bila v bližini zgrajena Tovarna keramičnih izdelkov, v kateri so za potrebe cinkarne pražili cinkovo svetilico in pridobivali žvepleno kislino. Cinkarna je v letih 1911–1912 zgradila novo in sodobnejšo pražilnico in si priključila tovarno žveplene kisline. 1914 je Cinkarna Celje od Daniela von Lappa odkupila premogovnika v Zabukovcu in v Velenju ter se takrat tudi preimenovala v Berg und Huttenverwaltung Cilli.

Glavni produkt cinkarne so bili surovi cink, cinkov prah in cinkova pločevina. Svoje izdelke je izvažala v tujino – v Italijo, na Balkan, v Nemčijo, Anglijo in celo na Kitajsko. Leta 1890 je v Gradcu prejela častno diplomu na deželni gospodarski razstavi. Ker je bilo to rudarsko podjetje, ga je vodil rudarski strokovnjak. Cinkarna je leta 1900 zaposlovala 220 delavcev, tri urednike, dva pisarniška uslužbenca in dva nadzornika. V letu 1914 je število zaposlenih naraslo na 244. Delavci so ustanovili svojo bratovsko skladnico, ki je imela lastna pravila in je nudila tudi zaščito in zavarovanje delavcem.

Med prvo svetovno vojno so cinkarno v Celju zanemarili. Leta 1919 so podjetje preimenovali v Državna cinkarna Celje, ob tem so ločili tudi upravo od nekaterih drugih proizvodnih enot. V februarju leta 1921 so morali obrat za modro galico ustaviti in modernizirati, odločili so se tudi uvesti napravo za elektrolizo bakra in jo priključiti na talilni tok. Obnova je trajala nekaj mesecev. 23. 6. 1923 je Cinkarna Celje postala delniška družba, kar je ostala vse do danes.

Ruda je bila v času Kraljevine SHS (od 1929 kraljevina Jugoslavija) drugačna kakor prej. Pridobivali so jo iz Mežice in Trepče. Bila je precej oddaljena, vendar je bilo na srečo v bližini dovolj velenjskega lignita, ki ga je topljenje rude zahtevalo v velikih količinah. V tej rudi je bilo tudi žveplo in treba jo je bilo pražiti. Prej so to počeli s staro Spirletovo pečjo, ki pa je odpovedala leta 1929. Večinoma so pražili koroško rudo, ki imajo v sebi kar precej fluorja. Okupator je med drugo svetovno vojno zgradil dva pralna stolpa za čiščenje žvepljenih pražilnih plinov, vendar dela nista zmogla zadostno opraviti.

Pred prvo svetovno vojno je bilo sedem starih Welzlovih peči, ki so bile dvoetažne in so imele v 34 oknih 136 retort (steklene naprave za destilacijo). Pred letom 1926 pa se je ena izmed njih porušila. Odločili so se jih nadomestiti z novejšimi. Leta 1930 so stare peči porušili in jih nadomestili z novimi, ki jih niso več kurili neposredno s premogom, ampak s plinom. Tako so lahko temperaturo 1350 °C lahko regulirali. Do leta 1932 so mešali keramiko s lopatami, pozneje pa so uporabljali Eirichov mešalec. Do leta 1933 so sušili retorte po tri mesece z ogrevanim zrakom. Mojster teh pražilnih naprav je bil Franc Jazbinšek.

CINKARNA D. D.

Telegr.: Cinkarna Celje

Tel. Nro 28

Ček. Ljubljana 13.987

1940

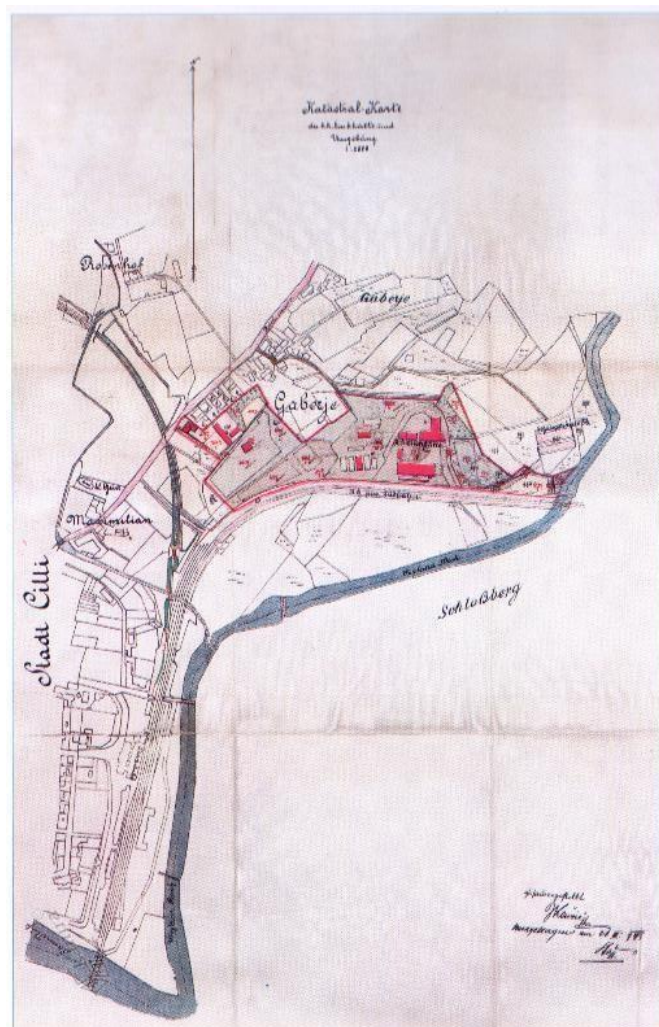
Slika 12: Logotip Cinkarne Celje v letu 1940

(vir: Logotipi celjskih industrijskih podjetij)

Leta 1938 so zgradili še popolno brusilnico za cinkografske plošče. Tako so tovarni dodali še dva pomembna obrata. Uvedli so tudi oddelek za pocinkanje železne pločevine, ki so ga leta 1934 opustili. Ko so v Ljubljani ustanovili Metalno d. d., se je začela nova doba v razvoju Cinkarne Celje. Ta družba je nakupovala kovine in prodajala izdelke za Cinkarno, ki je poleg kovinskega razvila še kemični program. Nameščen je bil v prejšnji kemični tovarni, ki jo je Cinkarna do takrat izkoriščala v manjšem obsegu. Tovarna je imela v obratu parno centralo, sestavljeno iz treh parnih kotlov.

Leta 1937 je imela Cinkarna Celje 315 zaposlenih. Polovica proizvodnje pa je bila namenjena izvozu (surovi cink, cinkov prah).

Vodenje Cinkarne Celje od ustanovitve 1875 so zaupali rudarskemu svetniku Albertu Brunnerju, ki jo je vodil do smrti 1899. Brunnerju so nato do prve svetovne vojne še sledili Alojzij Janouš, Edvard Synek in Baltasar Baebler.

Slika 13: Načrt Cinkarne Celje iz leta 1894

(<https://www.kamra.si/digitalne-zbirke/item/140-korakov-po-zgodovini-cinkarne-celje-2576.html>)

1.5 AMALIJA HESS

Amalija Hess je bila najmlajša izmed otrok Heinricha Hessa in Amalije, roj. Strok. Prav tako je bila mlajša sestra Sofije Hess, ki je bila Nobelova »požiralca denarja«. Rodila se je 9. 6. 1854. Amalija je dobila ime po svoji materi, ki je zaradi zapletov (11. 6. 1856) umrla dva dni po njenem rojstvu. Poročila se je z Albertom Brunnerjem, ko je bila stara komaj 17 let. Z Albertom sta imela dve hčeri: Frideriko Anno in Adelo. Amalija si je večkrat dopisovala z Nobelom. V svojih pismih ga je večkrat pozvala, naj bo do njene sestre potrpežljiv in prizanesljiv, a so se pojavila tudi pisma, v katerih je Amalija sama opozarjala na sestrično lahkomišelnost. Njena pisma so omehčala Nobela, da je zopet začel finančno podpirati Sofijo. Vendar on ni bil vedno tako navdušen nad Sofijino porabo denarja in o tem je tudi pisal Amaliji, ki mu je v odgovorih napisala, da sta jo z očetom že večkrat poizkušala spametovati, a neuspešno.

V družini Hess je bilo skupaj sedem otrok - šest deklet (Berta, Sofija, Amalija, Hermina, Kathe in Anna) in sin Louis. Prve tri hčere (Berta, Sofija in Amalija) so izvirale iz Hessovega zakona s preminulo Amalijo, roj. Stork, ostali otroci pa iz drugega Hessovega zakona (ime druge žene je žal neznan).¹⁸

Amalija naj se je leta 1874 v Celju poročila z ravnateljem državne Cinkarne (v izgradnji) Albertom Brunnerjem in živela v Celju vse do moževe smrti leta 1899. V spremstvu Sofije je znameniti Alfred Nobel večkrat prišel v Celje na obisk k Amaliji in njenem možu Albertu Brunnerju. Ravnatelj državne Cinkarne v izgradnji Albert Brunnner, roj. 10. 4. 1839 v Welsu na Gornjem Avstrijskem, bivajoč v Celju, hišna številka 84, in Amalija Hess, rojena 9.6. 1856 v dunajskem Leopoldstadtu, stanujoča v Celju, hišna številka 129, sta se poročila 3. 10. 1874 v znani romarski cerkvi v Petrovčah. Poročil ju je Franc Ogradi, poročni pričnik pa sta bila Eulogius Dirmhim, ravnatelj meščanske šole v Celju in učitelj Avgust Tisch. Amalija Hess je bila Židinja in je morala pred poroko sprejeti rimokatoliško veroizpoved; v celjski cerkvi sv. Danijela so jo krstili 14.9. 1874. V zakonu Alberta Brunnerja in Amalije, roj. Hess (stanovala sta v Gaberjah. 14 oz. 15, torej neposredno ob državni Cinkarni) rodili dve deklici. Starejša hči Adela je privekala na svet 26. 11. 1879, mlajša Friderika Anna pa 20. 3. 1885.¹⁹

Na podlagi podatkov lahko sklepamo, da so Hessi prebivali v Celju le kakšni dve leti, mogoče samo v času, ko so gradili celjsko Cinkarno (1873-1875).²⁰

¹⁸ CVIRN J. Alfred Nobel je bil tudi v Celju, Novi tednik, 28.4.1995.

¹⁹ Prav tam.

²⁰ Prav tam.

1.6 RAZVOJ CELJSKE INDUSTRIJE

Industrija se je na širšem območju Celja začela razvijati dokaj pozno in je zaostajala za širšo celjsko okolico. Na območju Celja so prva podjetja začela nastajati šele v drugi polovici 19. stoletja, medtem ko se je na območju današnje Slovenije razvila že v prvi polovici 19. stoletja. Pomembna podjetja v širši celjski okolici sta bili še pivovarna v Žalcu (1829) in železarna v Štorah (1851). Veliko podjetij je preraslo v pomembna industrijska podjetja, ki obstajajo še danes. Prvo podjetje v okolici Celja, ki je začelo uporabljati parni stroj, je bila predilnica v Št. Pavlu pri Preboldu (kasneje znana pod imenom Predilnica Prebold).

Slika 14: Združena pivovarna Žalec

(vir: Logotipi celjskih industrijskih podjetij)

V Celju je bil že v začetku 16. stoletja ustanovljen eden izmed najstarejših zgodnjekapitalističnih obratov na vsem slovenskem ozemlju, saj je namreč leta 1522 deželni knez v Celju ustanovil fužino za izdelovanje orožja, v kateri so vlivali topove.

Med pomembnejšimi podjetniki v 19. stoletju so bili tudi celjski meščan Franc Maurer in njegova sinova Franc Ksaverij in Ignacij Pavel. Maurer je v začetku 19. stoletja začel kopati premog v Trbovljah in leta 1823 premogovnik predal svojima sinovoma, ki sta leto za tem ustanovila steklaro. Maurerjev ugled se je kazal tudi v tem, da je bil leta 1850 izvoljen za prvega župana občine Celje.

Celjska industrija se je razvijala precej hitro in eden izmed razlogov je bila tudi ugodna prometna lega, ki je postala še ugodnejša z dograditvijo Južne železnice do Celja leta 1846. Pomemben vpliv je imelo tudi veliko število premogovnikov, ki so podjetjem zagotavljali premog za osnovni energetski vir, npr. Cinkarna Celje (izgradnja železniške proge Celje–Velenje–Dravograd). Zaradi zadostne delovne sile je bil izpolnjen še zadnji osnovni pogoj, da so se podjetniki odločili za ustanavljanje podjetij. Industrijo je pospešila tudi zaostritev nacionalnih nasprotij med Nemci in Slovenci, do katere je prišlo na prelomu stoletja. Na koncu 19. stoletja je bilo celjsko podjetništvo v celoti v rokah Nemcev in Slovencev. Tekmovanje med nemškimi in slovenskimi podjetniki je v industriji v Celju le koristilo. Nemcem je bila naklonjena Avstro-Ogrska, kar se je pokazalo leta 1873, ko so namesto v Rimskih Toplicah cinkarno postavili v Celju.

Ampak bolj kot postavitve cinkarne je gospodarski položaj Nemcev okrepila ustanovitev tovarne emajlirane posode, ki se je pred prvo svetovno vojno razvila v največji industrijski obrat v Celju. Podjetje, ki je bilo ustanovljeno leta 1894, je bilo sprva znano pod imenom Westen.

Slika 15: Postaja Južne železnice v Celju

(vir: Brilej, M. 150 let železnice 1849–1999)

Gospodarsko moč v Celju je okrepil tudi Peter Majdič. Poleg mlina na Spodnji Hudinji, ki ga je kupil leta 1888 in ga razvil v največji mlin v vzhodnih Alpah, je leta 1900 v Celju ustanovil še trgovino z železom Merkur.

Tekmovanje teh dveh kapitalov je prihajalo do izraza tudi z nastajanjem istovrstnih nemških in slovenskih podjetij. Nemci so tako ustvarili enaka, vendar obratna podjetja Slovencev, kot na primer mlin na Spodnji Hudinji, in obratno so Nemci leta 1903 ustanovili svoje mlinsko podjetje Prvi mestni mlin. Razen Cinkarne, ki jo je ustanovila država, so vsa ostala podjetja v Celju ustanovili posamezniki ali družbe, zato so bila industrijska podjetja registrirana kot posamične firme ali pa kot družbe. Pri teh družbah je namreč šlo skoraj izključno za t. i. družbe z omejeno zavezo, medtem ko so bile delniške družbe v Celju pred prvo svetovno

vojno izjeme. Edino komanditno družbo v Celju je leta 1896 ustanovil Adolf Westen starejši, prevzela pa je njegovo podjetje za izdelovanje posode z značajem posamične firme. Tovarna kemičnih izdelkov v Hrastniku je bila edina delniška družba, ki je imela svoj sedež v Celju pred prvo svetovno vojno.

Slika 16: Peter Majdič mlajši

(https://sl.wikipedia.org/wiki/Peter_Majdic_mlajsi)

Konec 19. in v začetku 20. stoletja se je v Celju povečalo število industrijskih delavcev. Podatki o njihovem številu so ohranjeni le za leti 1910 in 1914, kar najdemo v publikacijah Osterreichisches Reichs-Industrie Adressbuch, Teschen-Wien-Leipzig MCM ... Izjema je le Westnova tovarna posode, za katero so ohranjene vse knjige o zaposlenih od njene ustanovitve leta 1894 dalje. Za Cinkarno Celje teh podatkov nimamo, ker je bila ob veliki poplavi julija 1954 poleg ostale dokumentacije uničena tudi vsa osebna dokumentacija. Za manjša podjetja o številu zaposlenih ni podatkov, vendar se domneva, da to število pri večini ni preseglo deset zaposlenih.

Podjetje	Število v njem zaposlenih delavcev	
	leta 1910	leta 1914
Cinkarna	227	244
Westnova tovarna emajlirane posode	148	868
Pecchiaffeva zlatarna	60	80
Majdičev mlin	-	58
Prvi mestni mlin	-	50
Opekarna Unger-Ullman	-	60
Apnenica O. Humpoletza	-	40
Skupaj	435	1400

Slika 17: Število zaposlenih v celjskih podjetjih

(vir: Mikola, M. Zgodovina celjske industrije)

V celjski industriji se je število delavcev hitro večalo od leta 1900, ko je bilo zaposlenih okoli 500 ljudi, do leta 1914 je število narastlo že na 1500 delavcev. Ena izmed posledic industrializacije Celja je bilo tudi hitro naraščanje prebivalstva.

Do prve svetovne vojne je industrija v Celju dosegla tako zelo razvito stopnjo, da že lahko govorimo o obstoju posameznih industrijskih panog. Zelo močne so bile kovinska, kemična, lesna in prehrabena industrija. Nekatera podjetja so bila vseavstrijskega pomena, saj jih najdemo v pregledih za celotno Avstro-Ogrsko.

1.6.1 KOVINSKA INDUSTRIJA

Kovinarstvo ima v Celju dolgo tradicijo. V 17. stoletju je bila na Jožefovem hribu ustanovljena livarna zvonov, ki je obratovala do leta 1861, ko so jo njeni zadnji lastniki opustili in ni mogla razviti v industrijsko podjetje. Pomembni sta bili Cinkarna Celje in Westnova tovarna emajlirane posode, ki sta izstopali zaradi svoje velikosti. V Celju pa so bila pomembna še tri manjša kovinska podjetja: Pacchiaffovo zlatarsko podjetje in ključavničarski podjetji Ivana Rebeka ter Gottfrieda Gradta za izdelovanje tehtnic.

1935

Slika 18: Pacchiaffo zlatarsko podjetje

(vir: Logotipi celjskih industrijskih podjetij)

1.6.2 KEMIČNA INDUSTRIJA

Kemična industrija v Celju je bila povezana s proizvodnjo mila, sveč in barv. Do prve svetovne vojne je bila povezana z družino Costa-Kuhn. Svoje obrtno podjetje za proizvodnjo sveč je na Spodnji Hudinji ustanovila že leta 1835 in leta 1896 je bilo registrirano kot posamična trgovska firma. Podjetje je bilo iz registra izbrisano leta 1910. Istega leta sta v Košnici pri

Celju podjetje ustanovila Ivan Pfeifer in Janko Božič. Njuno podjetje je nosilo naziv Ivan Pfeifer & Co, tovarna mila, sveč in parfumerij.

Med kemična podjetja pa lahko štejemo tudi celjsko mestno plinarno, ki jo je leta 1872 v mestu postavila neka dunajska družba, vendar jo je zaradi finančnih težav naslednje leto prodala Mestni hranilnici, ta jo je leta 1896 prodala celjski mestni občini, ki jo je obnovila leta 1904. Proizvajala je plin, ki so ga uporabljali predvsem za razsvetljavo.

K razvoju je pripomogla tudi Tovarna kemičnih izdelkov v Hrastniku, ko je leta 1890 poleg cinkarne v Gaberju postavila svoj obrat za proizvodnjo žveplene kisline.

1917

Slika 19: Oglas za podjetje Costa-Kuhn v Celju

(vir: Logotipi celjskih industrijskih podjetij)

1.6.3 LESNA INDUSTRIJA

V drugi polovici 19. stoletja je Celje postalo pomembno središče lesne industrije, saj je bilo takrat ustanovljenih veliko pomembnih lesnih podjetij, ki so imela svoje parne žage. Ustanavljali so jih posebej Nemci in Italijani.

1933

Slika 20: Logotip Prve jugoslovanske lesne industrije

(vir: Logotipi celjskih industrijskih podjetij)

Prvo pomembno lesno podjetje je leta 1865 ustanovil Italijan Jacob di Centa. Podjetje je stalo pred železniško postajo, kjer je sedaj Mestna hranilnica Celje, in obstajalo je do leta 1894, ko je bila firma izbrisana iz registra. Drugo pomembno podjetje pa sta ustanovila Jacob Bontempelli in Josef Blassich. Podjetje se je nahajalo na prostoru današnje I. gimnazije v Celju, in je imelo značaj javne trgovske družbe. Ustanovljeno je bilo septembra 1885, oktobra 1896 pa je prenehalo obstajati. V Gaberju je prav tako obstajalo podjetje z imenom Bruder Jarmer, ki sta ga ustanovila brata Josef in Anton Jarmer, ki je obstajalo vse do leta 1903. Leta 1896 je svoje lesno podjetje ustanovil tudi Karl Teppey. Podjetje je obstajalo do leta 1910. Namesto tega podjetja je Teppey ustanovil podjetje Steiermarkische Holzindustrie Gesellschaft Cilli, ki je pod tem imenom delovalo vse do leta 1919, ko se je preimenovalo v Prvo jugoslovansko lesno industrijo.

1.6.4 PREHRAMBENA INDUSTRIJA

Pred prvo svetovno vojno je spadala med najpomembnejše industrijske panoge v Celju. To je veljalo predvsem za mlinarstvo. Na območju Celja sta takrat obstajali dve veliki mlinski podjetji, eno na Spodnji Hudinji in drugo v Gaberju. Poleg tega pa so obstajala še tri pomembna podjetja prehrabne industrije, in sicer tovarna vinskega kamna in kisa ter dve podjetji za proizvodnjo alkoholnih in brezalkoholnih pijač.

Mlin na Spodnji Hudinji je obstajal že v 17. stoletju, v industrijske namene pa se je začel razvijati šele v letu 1853, ko je njegov lastnik postal Švicar Adolf Naeff, ki je mlin moderniziral in mlinska kolesa nadomestil z vodnimi turbinami.

Slika 21: Mlin na Spodnji Hudinji

(vir: Logotipi celjskih industrijskih podjetij)

Drugo veliko mlinsko podjetje Josef Lenko & Comp pa je bilo v Gaberju ustanovljeno leta 1903 in registrirano kot prvi mlin v Celju. Prvi mestni mlin Celje je imel leta 1914 parni stroj z močjo 400 konjev, tega leta pa je bilo v podjetju zaposlenih okoli 50 delavcev.

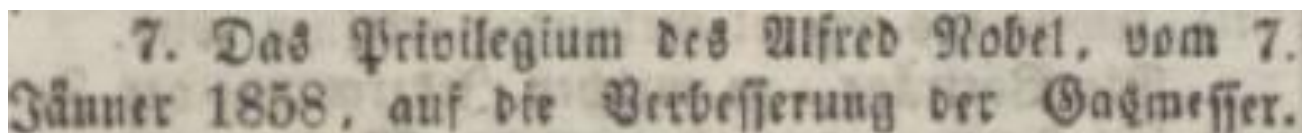
Med najstarejša podjetja prehranske industrije v Celju je spadala tudi tovarna vinskega kamna in kisa v Zavodni, ki je bila ustanovljena leta 1857 in je bila kot prvo industrijsko podjetje v Celju registrirana tako pri okrožnem kot trgovskem sodišču v Celju. Firma je obstajala do leta 1866, ko je bila izbrisana iz registra družb. Pred prvo svetovno vojno sta nastali tudi podjetji, ki sta proizvajali alkohol in brezalkoholne pijače. Prvo takšno podjetje je v Celju leta 1908 ustanovil Robert Diehl, njegovo poslovanje pa je obsegalo od žganih do brezalkoholnih pijač. Že v 18. stoletju se je v Celju uveljavilo pivovarstvo, vendar nobena varilnica piva ni razvila industrijskega obrata. Okoli leta 1800 so v Celju kar trije pivovarji varili pivo, najpomembnejša pivovarna pa je bila v Gosposki ulici. Njen prvi lastnik je bil Anton Zabukošek, ki je varil tako zelo kvalitetno pivo, da so ga izvažali celo v Trst. Zadnji lastnik pivovarne je bil graški pivovar Peter Reininghaus, ki jo je ukinil, s tem je pivovarstvo v Celju zamrlo.

2. PRAKTIČNI DEL

2.1 ČASOPISNI ČLANKI O NOBELU

V praktičnem delu je večina mojega dela potekala za računalnikom doma ali v knjižnici. Nobel je bil v Celju kar nekajkrat, zato je moral biti omenjen tudi v kakšnem takratnem časopisu, članku ali reviji. Zato sem se odločila, da bom raziskala, kaj se je pisalo o Nobelu v času njegovega življenja v časnikih, ki so takrat izhajali na Slovenskem.

Prvič je bil Nobel omenjen v nemškem časopisu ***Amtsblatt zur Laibacher Zeitung v 280. številki***, ki je izšla 7. 12. 1863. Omenjen je bil zaradi privilegija pri izboljšavi plinskih števecv.

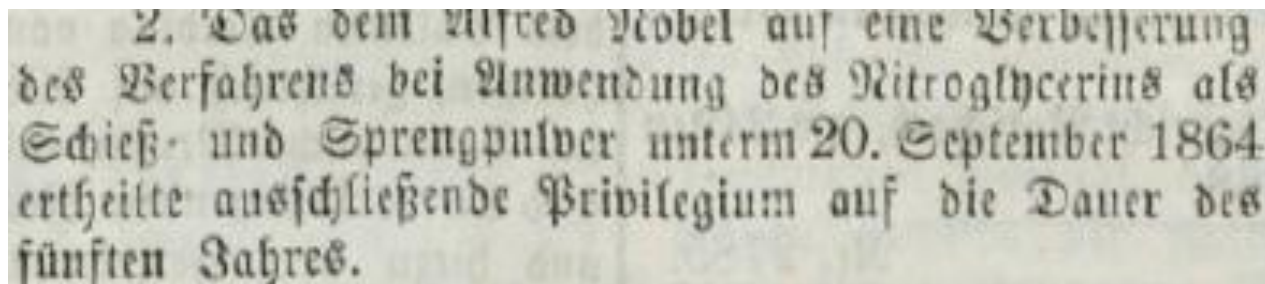
Slika 22: Del članka, v katerem je prvič omenjen Nobel

(vir: *Amtsblatt zur Laibacher Zeitung*)

Dve leti kasneje je bil Nobel zopet omenjen v ***Amtsblatt zur Laibacher Zeitung v 170. številki***, ki je izšla 17. 7. 1865, vendar z drugim razlogom. Bil je omenjen zaradi privilegijev v zvezi s proizvodnjo razstreliva in smodnika.

(*Das Privilegien des Alfred Nobel, vom 14. November 1863, auf die Verbesserung in der Fabritation des Spreng uud Schießpulvers.*)

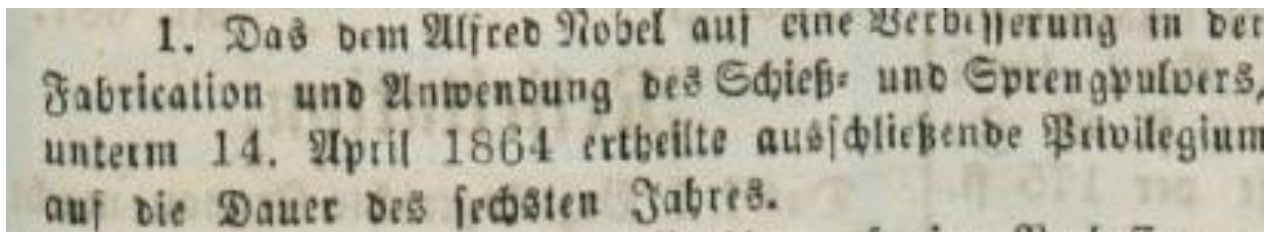
Naslednja omemba je v ***Amtsblatt zur Laibacher Zeitung v 284. številki***, ki je izšla 10. 12. 1868. Nobel je bil omenjen v zvezi z izboljšavo nitroglicerina, kar bi lahko pomenilo, da so že pisali o tem, kako bo iz tega nastalo nekaj novega.

Slika 23: Del članka z omembo izboljšave nitroglicerina

(vir: *Amtsblatt zur Laibacher Zeitung*)

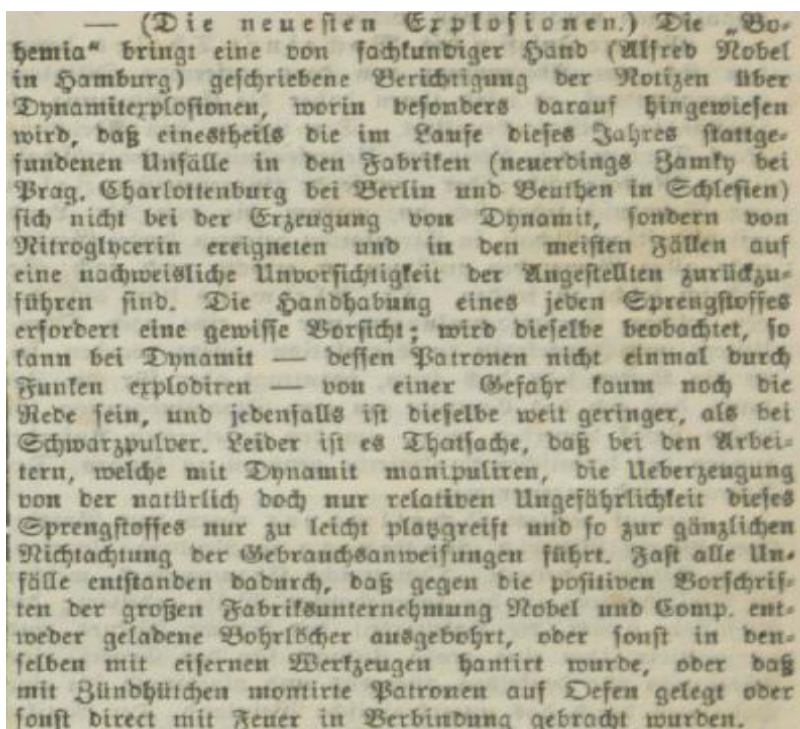
Leta 1869 je bilo v časopisu **Amtsblatt zur Laibacher Zeitung v 119. številki**, ki je izšla 29. 5. 1869, zapisano, da se Nobelu podaljša privilegij za pridobivanje in razvijanje proizvodnje razstreliva in smodnika na šest let.

Slika 24: Del članka z omembo priznanja patenta

(vir: [Amtsblatt zur Laibacher Zeitung](#))

Eden izmed zanimivejših člankov o Nobelu je članek iz leta 1870. V članku je Nobel omenjen posredno, saj govori o več nesrečah zaradi dinamita. V članku z naslovom Nove eksplozije (*Die neuesten Explosionen*), ki je izšel v časopisu **Laibacher Zeitung v številki 271** 26. 11. 1870, je zapisano, da se pojavljajo težave zaradi več eksplozij dinamita in nitroglicerina. Opozarjajo, da nepravilno ravnanje z dinamitom lahko ubije mnogo ljudi in povzroči katastrofo. Težave glede uporabe dinamita pa so pripisali podjetju Nobel in Comp, saj naj bi bila navodila napisana zelo nejasno.

Slika 25: Članek o eksplozijah

(vir: [Laibacher Zeitung](#))

Nobel se za tem člankom iz leta 1870 ni več pojavljal v slovenskih časnikih vse do leta 1881, ko je bil omenjen v **Marburger Zeitung v 39. številki**, ki je izšla 1. 4. 1881. V tem članku so opisovali, kako je prišlo do razvoja pridobivanja nitroglicerina, ki ga je v Parizu naključno odkril kemik Sobrero. Natančno sta opisana postopek izboljšave nitroglicerina in Nobelovo odkritje dinamita, ki je nadomestil nestabilen in nevaren nitroglicerin. Članek govori tudi o tem, kako je Nobelovo odkritje pomenilo z vidika znanosti velik napredek, saj je dinamit zamenjal nevaren nitroglicerin in hkrati omogočil uporabo v gospodarske namene.

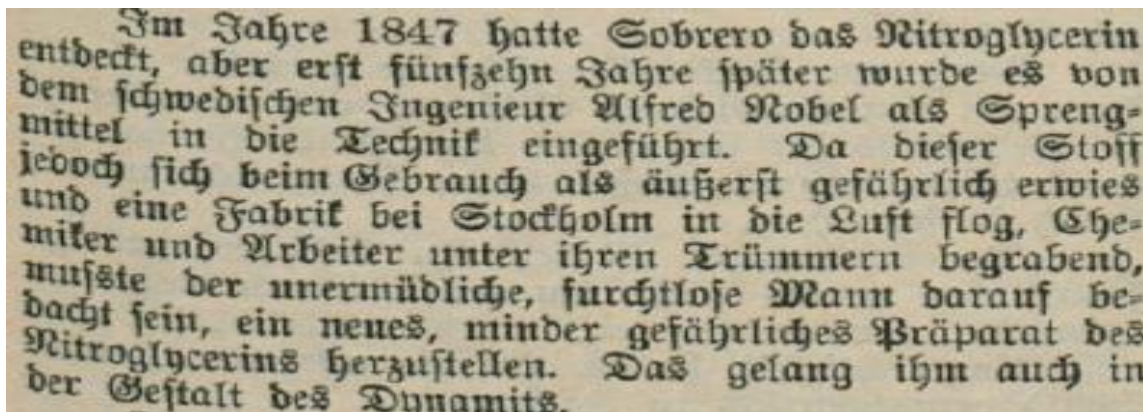
(Sprengstoffe. Nitroglycerin, Dynamit.)
 Der Chemiker Sobrero in Paris erhielt zuerst 1847 Nitroglycerin ganz zufällig, da er Salpetersäure auf Glycerin einwirken ließ. Er nannte das Produkt wegen seiner Eigenschaft, bei plötzlich erhöhter Temperatur sehr vehement zu explodiren, Pyroglycerin, und lange Zeit war es ihm allein bekannt. Später fand es in Amerika unter dem Namen Blonoin hie und da Verwendung als Arzneimittel; an eine technische Verwerthung der Explosionsfähigkeit dieses Productes dachte Niemand. Im Jahre 1863 erfand aber der schwedische Ingenieur Alfred Nobel eine sehr leicht ausführbare und wenigstens bei der gehörigen Vorsicht gefahrlose Weise, Nitroglycerin, wie man es mittlerweile allgemein benannte, herzustellen; unter dem Namen Sprengöl oder Nobel'sches Sprengöl brachte er sein Erzeugniß zum Zwecke der Sprengung von Gesteinsmassen in den Verkehr. Allein noch vermochte sich das Nitroglycerin nicht allgemeine Verwendung in der Sprengtechnik zu erringen, da sich mehrere wahrhaft heillose Unglücksfälle in Folge durch Unvorsichtigkeit herbeigeführter Explosionen ereigneten.

Slika 26: Del članka o razvoju dinamita

(vir: Marburger Zeitung)

Leta 1894 se je Nobel pojavil v članku v **Laibacher Zeitung v 163. številki**, ki je izšel 19. 7. 1894. Članek opisuje nastanek dinamita. Najprej se omenja, kako je pri razvoju prihajalo do nesreč, kar je mnoge delavce poslalo v smrt, in kako nevaren je bil nitroglicerin vse do izuma

dinamita. V tem članku izstopa kontrast o tem, kako nevaren, vendar kako uporaben je resnično dinamit.

Im Jahre 1847 hatte Sobrero das Nitroglycerin entdeckt, aber erst fünfzehn Jahre später wurde es von dem schwedischen Ingenieur Alfred Nobel als Sprengmittel in die Technik eingeführt. Da dieser Stoff jedoch sich beim Gebrauch als äußerst gefährlich erwies und eine Fabrik bei Stockholm in die Luft flog, Chemiker und Arbeiter unter ihren Trümmern begrabend, mußte der unermüdlige, furchtlose Mann darauf bedacht sein, ein neues, minder gefährliches Präparat des Nitroglycerins herzustellen. Das gelang ihm auch in der Gestalt des Dynamits.

Slika 27: Del članka o nitroglicerinu in dinamitu

(vir: Laibacher Zeitung)

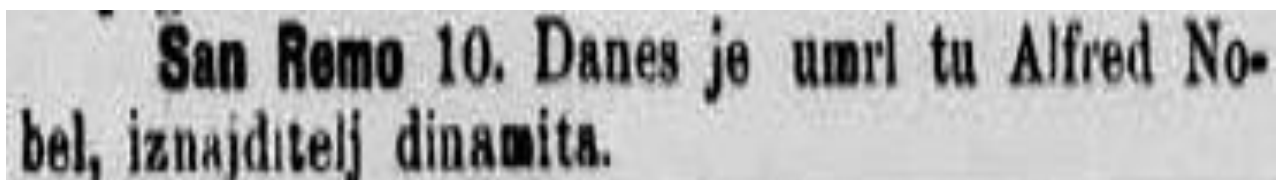
Leta 1895 je bil Nobel prvič omenjen v glasilu *Ljubljanski zvon v 1. številki*. Članek z naslovom O raznesilih govori o tem, kako je potekal razvoj od nitroglicerina vse do dinamita. Gre za strokovni članek, ki primerja različne učinke raznih eksplozivnih snovi, predstavi razvoj znanosti ter razne kemične reakcije pri uporabi eksplozivnih snovi.

Najbolj so se razširili dinamiti iz tovarn nemško-avstrijsko-ogerske delniške družbe za dinamit¹⁾ (poprej Alfred Nobel & Comp.). V veliki tovarni blizu Požuna je izdelal Nobel 1882. l. 500000, t. j. pol milijona kilogramov dinamita.

Slika 28: Del članka O raznesilih

(vir: Ljubljanski zvon)

V časopisu *Edinost*, glasilu slovenskega političnega društva tržaške okolice, je v številki 149a, ki je izšla 12. 12. 1896, Nobel omenjen zaradi svoje smrti. V glasilu so zapisali: » Danes je umrl v San Remu Alfred Nobel, izumitelj dinamita.«

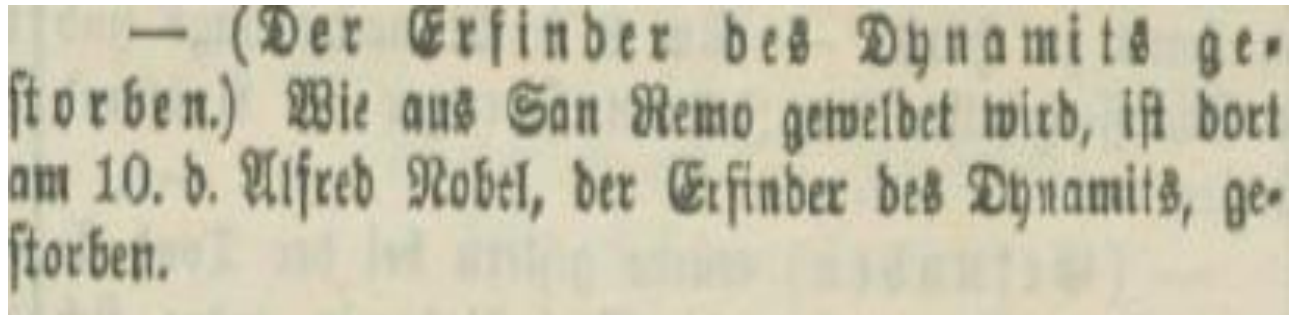

San Remo 10. Danes je umrl tu Alfred Nobel, iznajditelj dinamita.

Slika 29: Slovenska objava Nobelove smrti

(vir: Edinost)

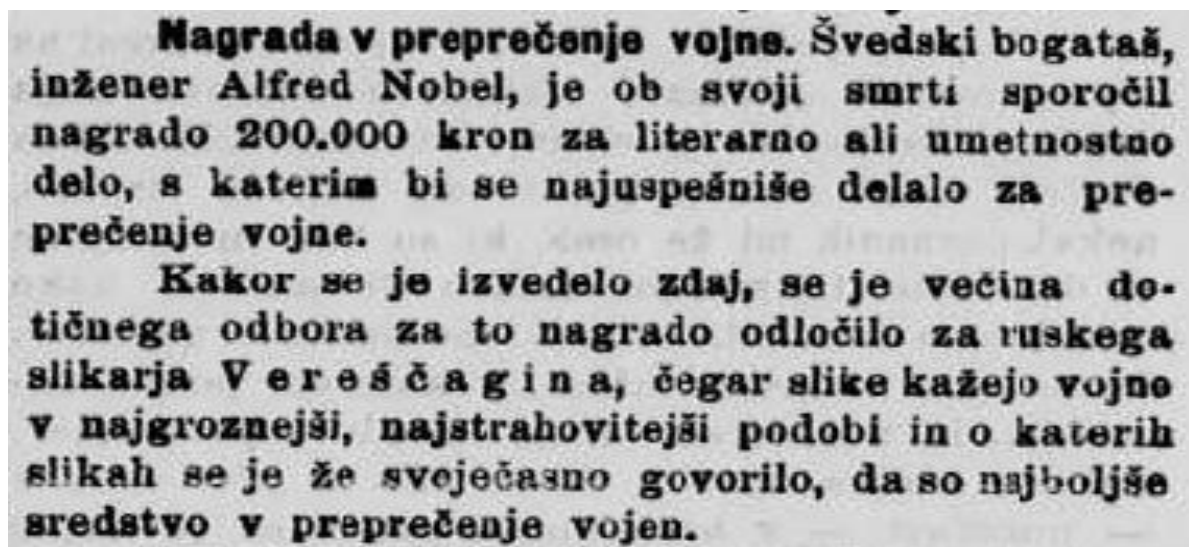
Istega dne, 12. 12. 1896, je izšla **286. številka Laibacher Zeitung**, kjer so zapisali da je v San Remu umrl izumitelj dinamita.

Slika 30: Nemška objava Nobelove smrti

(vir: Laibacher Zeitung)

V glasilu *Edinost* je bila leta 1897 v **številki 105a** prvič omenjena Nobelova nagrada. Zapisano je bilo, da je Nobel ob svoji smrti podelil 200.000 kron nagrade tistemu, ki najbolj uprizoni preprečevanje vojn. Prav tako je omenjen prvi kandidat za pridobitev te nagrade, to je bil ruski slikar Vereščagin.

Slika 31: Ena prvih objav Nobelove nagrade

(vir: Edinost)

Nobel se je v časopisih, ki so izhajali na Slovenskem, večinoma pojavljal le zaradi dinamita ali pa kasneje Nobelovih nagrad. Nikoli ni bil omenjen zaradi afere s Sofijo Hess. Tudi prijateljstvo z Albertom Brunnerjem ali pa stiki s prijateljico Bertho von Suttner, ki je imela v okolici Rogaške Slatine svojo vilo, niso bili nikoli objavljeni. Zelo zanimivo se mi zdi, kako so ga omenjali v vseh možnih spektrih. Ko je nekdo umrl zaradi eksplozije nitroglicerina ali

uporabe dinamita, je bil prikazan kot najslabši človek na svetu. Na drugi strani pa je doživel neizmerno hvalo v primeru koristne uporabe dinamita na raznih področjih znanosti.

2.2 ALFRED IN SOFIE

So zgodbe, ki jih poganjajo nasprotja. Ali sploh obstaja kakšna, ki ne bi imela v sebi dveh polov? Dobro in zlo, vojna in mir, rojstvo in uničenje, želja in danost, ženska in moški. Zgodba o Alfredu Nobelu ni nič drugačna od drugih, le bolj imenitna je. Je zgodba o geniju in otroku, o konstruktorju in pesniku, o krivdi in skesanosti, o ljubezni in odpovedi.²¹

Zdravilišče, letovišče, lovišče (Baden). Prostor za usodno naključje. Tam je Alfred, stari tuhtač, ki skuša pozabiti na spodletelo razmerje z zanj idealno žensko. Alfred Nobel, najslavnejši in najbogatejši človek tistega časa. Osamljen, strt in razočaran. In tam je sladki otročiček, mlada Sofie, ki je željna bogate pozornosti. Prodajalka cvetic in osvajalka ranjenega srca. Stara je 25 let, a Nobelu se predstavi za sedem let mlajšo. On jih ima 43.²²

Alfred Nobel je Sofie Hess spoznal leta 1876 Badnu pri Dunaju. Tam je iskal družbo. Spoznal je očarljivo mlado žensko in začel odnos z njo, ki je trajal skoraj 20 let.²³

Avstrijka Sofie Hess iz judovske dunajske družine je s starši nekaj let živela v Celju. Oče, trgovec z lesom, se je z drugo ženo in otroki preselil v Celje, ko so gradili Cinkarno Celje. A Sofie se je v Celju dolgočasila. Željna življenja je odpotovala v mondano letovišče blizu Dunaja. Osamljenega Nobela je kmalu očarala. Takoj je privolila, da gre z njim v Pariz. Tam ji je kupil stanovanje v bližini svoje vile. Sofie mu je pripovedovala o svoji nesrečni mladosti, si omislila zgodbo o zlobni mačehi in nerazumevajočem očetu, zaradi katerega je zapustila Celje. Celje jo je res utesnjevalo, nesoglasij v družini pa ni bilo.²⁴

Na začetku njune zveze je bil Alfred zelo nežen in ljubezniv, toda odnos že kmalu ni več bil tako skladen. Menil je, da je neodgovorna in otročja ter da zapravlja preveč njegovega denarja. Kljub temu sta ohranila stike.²⁵

Sofie je živela razkošno. Porabila je ogromno denarja, ki ji ga je Nobel na začetku brez zadržkov dajal. Kasneje ji je začel očitati, da se je iz mlade ptičice spremenila v veliko požiralko denarja in da ni dovolj pametna in ugledna. A kljub temu da je ni mogel izklesati po svoji volji, jo je podpiral, se z njo družil in dopisoval dvajset let. Do konca življenja.²⁶

²¹ ŠIRCA, M. Alfred in Sofie, dokumentarni film, RTV Slovenija, 10. 12. 2013.

²² Prav tam.

²³ Prav tam.

²⁴ Prav tam.

²⁵ Prav tam.

²⁶ Prav tam.

Sofie je bila zelo sama, saj je bil Alfred nenehno na poti. Vseskozi je pomagala družini, ki v Celju ni ostala dolgo časa. Dunajskega življenja vajenega Heinricha Hessa je provincialno Celje uspavalo. S Sofijino mačeho in otroki se je zato kmalu vrnil na Dunaj. Živeli so v danes obnovljeni hiši v središču mesta. Veljali so za ugledne meščane. V Celju pa je ostala Sofijina sestra Amalija Hess, ki se je poročila z ustanoviteljem Cinkarne Celje Albertom Brunnerjem. Ta visoki uslužbenec kmetijskega ministrstva Avstro-Ogrske je bil namreč leta 1873 z Dunaja poslan v Celje, da bi zgradil državno cinkarno, kar mu je v slabih treh letih tudi uspelo. Sam je izdelal načrte tovarne in vodil celotno gradnjo.²⁷

Nenehne pridige in očitki, da ni dovolj izobražena, da je znanje v življenju pomembnejše od lahkotnega bivanja, da se preveč potepa in zapravlja. Nobel ji je najel služabnico, da bi izpilila obupno francoščino in se naučila lepega vedenja. A to ji ni šlo od rok, zato z njo ni zahajal v javnost.²⁸

²⁷ ŠIRCA, M. Alfred in Sofie, dokumentarni film, RTV Slovenija, 10. 12. 2013.

²⁸ Prav tam.

2.3 ALFRED IN BERTHA VON SUTTNER

Bertha von Suttner je leta 1905 kot prva ženska dobila Nobelovo nagrado za mir. Umrla je tik pred prvo svetovno vojno leta 1914. Z izumiteljem dinamita je bila tudi intimno povezana. Nedaleč od Rogaške Slatine je imela hišo.²⁹

Bertha je bila zelo izobražena gospodična iz obubožane družine grofov Kinsky. Po očetovi smrti je njena mati zaigrala precej premoženja. Zaradi finančne stiske se je Bertha zaposlila kot guvernanta pri družini bogatega dunajskega industrialca barona Karla von Suttnerja. Kmalu se je zapletla v razmerje s sedem let mlajšim baronovim sinom Arthurjem. Njuni ljubezni so nasprotovali njegovim starši. V brezizhodnem stanju se je Bertha odločila za umik. Nobelov oglas je prišel kot naročen.³⁰

Seveda Bertha von Suttner ni bila Nobelova ljubica. Bila je tudi popolno nasprotje spogledljive in preračunljive dolgoletne Nobelove vzdrževanke Celjanke Sofie Hess. Nedvomno pa je bila njegova spodletela ljubezen in priložnost. Spoznal jo je pri triinštiridesetih letih na dokaj nenavaden način. Osamljen, bogat, nezaupljiv do prijateljev in vedno zakopan v delo se je odločil, da v dunajskem Neue Freie Presse objavi oglas: *»Zelo bogat, visoko izobražen starejši gospod, ki živi v Parizu, išče damo zrelih let z znanjem tujih jezikov za tajnico in nadzor nad gospodinjstvom.«*³¹

Berthi je bil Alfred Nobel simpatičen. *»Postaven, nekoliko resnobnega, a vseeno blagega pogleda,«* je zapisala v svojih Memoarih. *»V glasu melanholičen ali izmenjaje satiričen zven. Žalosten in porogljiv. Je bil zato Byron njegov najljubši pesnik? (...) Držal se je stran od družabnega življenja, določene stvari, kot so plehkost, lažnivost, sprenevedanje, so se mu upirale, gnusile.«* In dodala je še, da so bili njuni odnosi prijateljski in topli.³²

Na nekem mestu v svojih spominih se je Bertha Nobela spominjala tudi takole: *»V družbi sem se v hipu zamotila. Znal je tako napeto klepetati, pripovedovati, filozofirati, da je njegov pogovor povsem prevzel duha. Pogovor z njim o svetu in ljudeh, umetnosti in življenju, o težavah časa in večnosti, je bil velik duhovni užitek.«*³³

Nobel se je ob inteligentni in čustveni Berthi prerodil. Hodila sta na sprehode, razpravljala o umetnosti, o problemih časa in zlasti o vojni in miru. Z ženskami se namreč ni kaj prida družil, navezan je bil predvsem na mater in brate. Bil je asket, zavezan protestantski etiki in trdemu delu. Napisal je tudi po 30 in 40 pisem na dan brezhibno v petih jezikih, živel je pretežno v laboratoriju in na poslovnih poteh. *»Sem brezupen melanholik, sam v svetu s svojimi mislimi,*

²⁹ ŠIRCA, M. Usodne ženske Alfreda Nobela.

³⁰ Prav tam.

³¹ Prav tam.

³² Prav tam.

³³ Prav tam.

bolj mračnimi, kot si lahko kdorkoli predstavlja,« je zapisal. Najbogatejši potepuh sveta, kot mu je rekel prijatelj Victor Hugo, je bil odljuden in nezaupljiv.³⁴

Njuno razmerje je trajalo kratek čas. Alfred ji je že po nekaj dneh diskretno ponudil poroko. Bertha pa je z Dunaja prejela podatke o Arthurjevi depresiji po njenem odhodu. Bila je vse bolj razdvojena. Ko ji je poslal telegram, v katerem ji je sporočil, da brez nje ne more živeti, se je odločila, da se vrne na Dunaj. Nobel je bil takrat v Stockholmu. Prodala je mamino verižico, poravnala stroške hotela in Nobelu napisala pozdravno in zahvalno pismo.³⁵

Spoštovana baronica in prijateljica!

Pravkar sem prebral vašo občudovanja vredno knjigo. Pravijo, da je vseh jezikov 2000. 1999 preveč! Toda zagotovo ni jezika, v katerega vaše dragoceno delo ne bi smelo biti prevedeno, da bi ga lahko brali in predelovali. (...) Kdaj bom imel čast in srečo, da vam stisnem roko, roko Amazonke, ki je tako junaško napovedala vojno vojni?!

To pismo je leta 1889 Alfred Nobel napisal Berthi von Suttner ob izidu njene knjige *Dol z orožjem!*³⁶

Berthin pogled na vojno se je seveda razlikoval od Alfredovega. Zagovarjala je mirovne manifestacije, ki naj bi tlakovale pot miru in solidarno združevanje narodov proti vsakršnemu nasilju in vojnem.³⁷

Nasprotno je bil Nobel prepričan, da je mir dosegljiv z izumom tako strašnega eksploziva, ki ga ljudje iz strahu pred uničenjem sveta ne bodo upali uporabljati. *»Mogoče bodo moje tovarne končale vojno prej kot vaši kongresi: tisti dan, ko bosta dve vojski lahko druga drugo uničili v sekundi, se bodo vsi civilizirani narodi zagotovo v grozi umaknili in razpustili svoje vojske!«* je trdil.³⁸

³⁴ ŠIRCA, M. Usodne ženske Alfreda Nobela.

³⁵ Prav tam.

³⁶ Prav tam.

³⁷ Prav tam.

³⁸ Prav tam.

2.4 ČASOPISNI ČLANKI O ALBERTU BRUNNERJU

Albert Brunner je v člankih dvakrat omenjen v celjskem nemškem časopisu *Deutsche Wacht* in enkrat v *Domovini*, glasilu zamejskih Slovencev.

Prvič je omenjen v časopisu ***Deutsche Wacht* v 10. letniku in 38. številki**, ki je izšla 10. 5. 1885 v zvezi z volitvami za celjskega župana, ki so v nedeljo 3. 5. 1885 pritegnile veliko število nemških prebivalcev Celja. Kljub slabemu vremenu in močnemu vetru se je zbralo ogromno udeležencev, med njimi veliko delavcev Cinkarne Celje vključno z Albertom Brunnerjem. Na prireditvi je igrala godba na pihala, priredili so tudi ognjemet. Praznovanje se je nadaljevalo v ponedeljek, 4. 5. Ob 10. uri so se zbrali v cerkvi sv. Danijela, kjer se je zbral cvet celjskega nemštva, med drugimi so bili prisotni: grofica Falkenhayn, župnik Anton Ritier von Vetschko, nekdanji župan in cesarski svetnik dr. Neckermann, Albert Brunner z delegacijo Cinkarne Celje idr. Ti so se nato peš vrnili v Cinkarno v daljšem sprevedu. Popoldan pa se je nadaljevalo praznovanje s slavnostnim koncertom celjskih glasbenih kapelnikov.

Drugič je omenjen v ***Deutsche Wacht* v 15. letniku in v 20. številki**, ki je izšla 9. 3. 1890. V Celju so 26. 2. tega leta ustanovili arbitražno sodišče za bratovščine deželnih rudarskih uradov. V odbor so bili med drugimi kot člani izvoljeni: Albert Brunner, takratni ravnatelj Cinkarne Celje, Anton Novak, delavski direktor iz Celja, ter Franz Janesch, lastnik rudnika premoga v Zabukovici. Za predstojnika celjskega urada so imenovali Thomasa Fürstbauerja.

Nazadnje pa je omenjen še v ***Domovini* v 9. letniku in 51. številki**, ki je izšla 23. 12. 1899. »Umril je v Celju dne 13. t. m. po kapi zadet Albert Brunner, c. kr. rudarski svetnik in predstojnik tukajšnje cinkarne. Pokojni je bil rodom Nmec, vendar vsikdar pravičen in naklonjen slovenskim delavcem. R. i. p.« Glede na dejstvo, da gre za časopis zamejskih Slovencev, preseneča zapis, ki ga preberemo v zadnjem stavku. Albert Brunner se je s svojim delom zapisal v srca tako nemškega kot slovenskega prebivalstva, kar je bilo v časih ostrih narodnih bojev v Celju bolj izjema kot pravilo.

2.5 ČASOPISNI ČLANKI O BERTHI VON SUTTNER

O Berthi von Suttner, ki je imela v okolici Rogaške Slatine vikend, so pogosto pisali nekateri časniki, ki so izhajali na današnjem slovenskem ozemlju.

Prvi članek se tako pojavi v časopisu **Laibacher Zeitung v 81. številki**, ki je izšla 11. 4. 1885. V članku z naslovom Umetnost in literatura je omenjen nemški pisatelj in pesnik Karl Schrattenthal, ki se je posebej specializiral za žensko literaturo. Proučeval je ženske avtorice s takratne Moravske, Avstrije in Ogrske. Med imeni še živečih avtoric je omenjena tudi baronica Bertha von Suttner. Na koncu je navedeno še, kje se omenjeno delo lahko kupi in kakšna je njegova cena.

Drugi članek je iz časopisa **Deutsche Wacht**, ki je izhajal v Celju. V omenjenem časopisu je v **17. letniku in 101. številki**, ki je izšla 18. 12. 1892, omenjena pomembna pisateljica Bertha von Suttner, ki je v 49. letniku avstrijskega ljudskega koledarja (verjetno gre za pratiko) najverjetneje opravljala uredniška dela in je sodelovala pri izboru vsebin. Časopis je oglaševal nove pratike, ki jih je izdajala dunajska založba Moriz Perletz.

Tretji članek je bil objavljen v časopisu **Marburger Zeitungu v 31. letniku in 90. številki** 10. 11. 1892. Govori o vsebini dunajskega časopisa Wiener Hausfrauen, ki je bil namenjen gospodinjam. Med naslovi je bil tudi Literarne slike žensk - Bertha von Suttner. Ker gre samo za povzetek vsebine, lahko domnevamo, da sta v članku opisana Bertha von Suttner in njeno delo.

Četrti članek je bil objavljen v časopisu **Laibacher Wochenblatt v 645. številki**, ki je izšla 17. 12. 1892. Objavlja imena novih literarnih del, ki so izšla pod uredništvom dunajskega založnika Marinerja in Martina. Kot najbolj znana sodelavka teh založnikov (časopisa) je bila omenjena Bertha von Suttner, ki se je pogosto odzivala na pisma bralcev in nanje odgovarjala. Ta časopis je bil sicer uradno glasilo nemške ustavne stranke na Kranjskem.

Peti članek je bil objavljen v časopisu **Laibacher Zeitung v 112. letniku in 289. številki**, ki je izšla 18. 12. 1893. Članek govori o novih izdajah literature z rimsko in egiptovsko tematiko. Med prispevki sta tudi dve noveli Berthe von Suttner, ki jo označijo kot avtorico z mnogimi talenti. Prva novela nosi naslov Levi, druga pa Fantazija. Obe deli sta opremljeni z obilico humorja, izdala pa ju je založba Pierson v Dresdnu in Lepizigu.

Zadnji, šesti članek je bil objavljen v časopisu **Slovenski narod v 38. letniku in v 280. številki**, ki je izšla 7. 12. 1905. Opisuje Carmen Silvo, romunsko princeso nemških korenin, ki je napisala veliko znanih literarnih del v nemškem jeziku. To avtorico so Nemci močno cenili, zato se je zanjo zavzel nemški poslanec na Dunaju Alfred von Lindheim, ki je slovenskim literatom s posebno okrožnico priporočal obeležitev njenega življenjskega jubileja. Med sopodpisniki okrožnice najdemo tudi Bertho von Suttner. Zanimivo je dejstvo, da je bila okrožnica objavljena v originalu v nemškem jeziku, kar je precej nenavadno.

2.6 ANKETNI VPRAŠALNIK

Sem Pia Drofenik, dijakinja 1. letnika Gimnazije Lava na Šolskem centru Celje. V letošnjem šolskem letu raziskujem Alfreda Nobela in njegov vpliv na Celje. Za lažjo pridobitev podatkov vas prosim, da rešite anketo z nekaj vprašanji.

SPOL: M Ž STAROST: do 20 let 20–60 let nad 60 let

1. Slavni švedski izumitelj Alfred Nobel, po katerem se imenujejo tudi Nobelove nagrade, je nekaj časa preživel tudi v Celju. Na kakšen način je bil povezan s Celjem?

2. Na življenje Alfreda Nobela sta vplivali dve ženski. Ena izmed njiju je del svojega življenja preživela v Celju. Obkrožite odgovor.

a) Sofija Hess b) Bertha von Suttner

3. Leta 1846 je v Celje pripeljal prvi vlak. To je kasneje povzročilo hiter razvoj celjske industrije. Katero celjsko industrijsko podjetje, ki deluje še danes, je bilo povezano z Alfredom Nobelom? Na kakšen način?

4. Koga predstavlja spodnji doprsni kip? Kje v Celju ga najdemo?

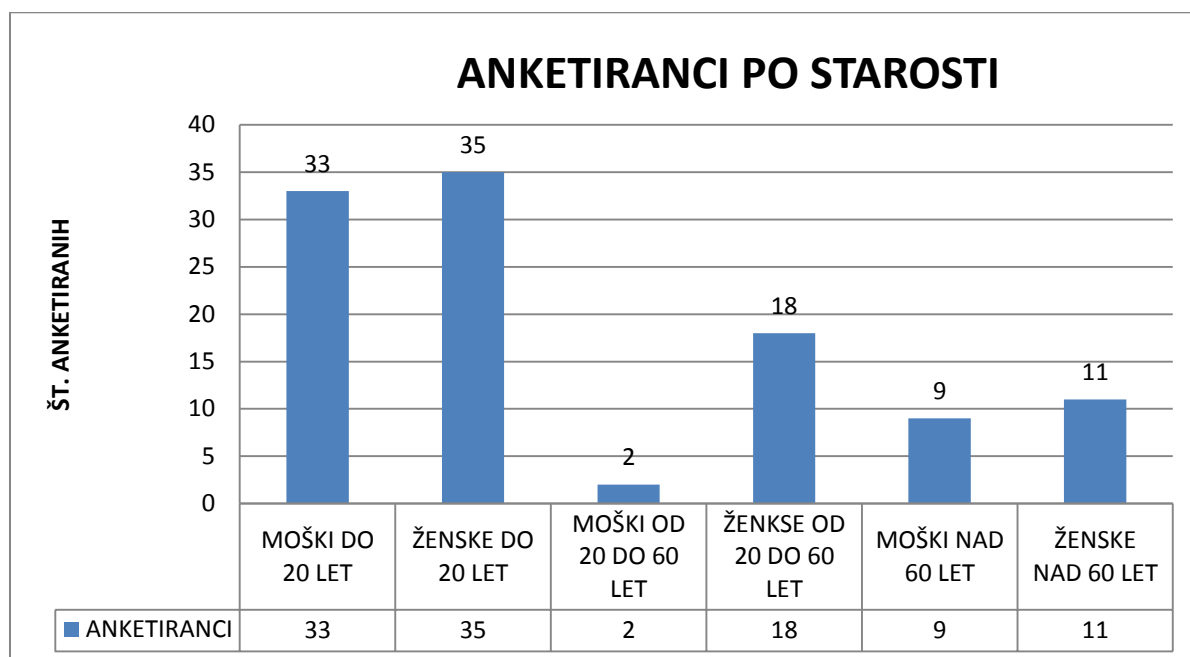

5. Sklad za Nobelove nagrade je bil ustanovljen po njegovi smrti iz Nobelovega premoženja. Kaj je bil glavni vzrok za ustanovitev sklada?

Hvala za vaše sodelovanje.

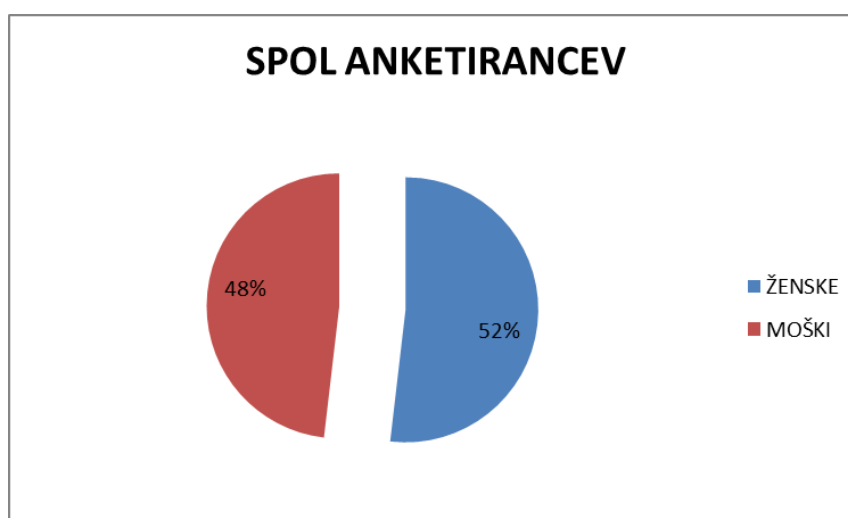
2.7 ANALIZA ANKETE

Pri praktičnem delu sem se prav tako lotila ankete, da bi preverila, koliko anketirani poznajo manj znano zgodovino Celja. Anketirala sem 108 ljudi, ki so morali pisno odgovoriti na pet vprašanj.

Grafikon 1: Anketirani po starosti

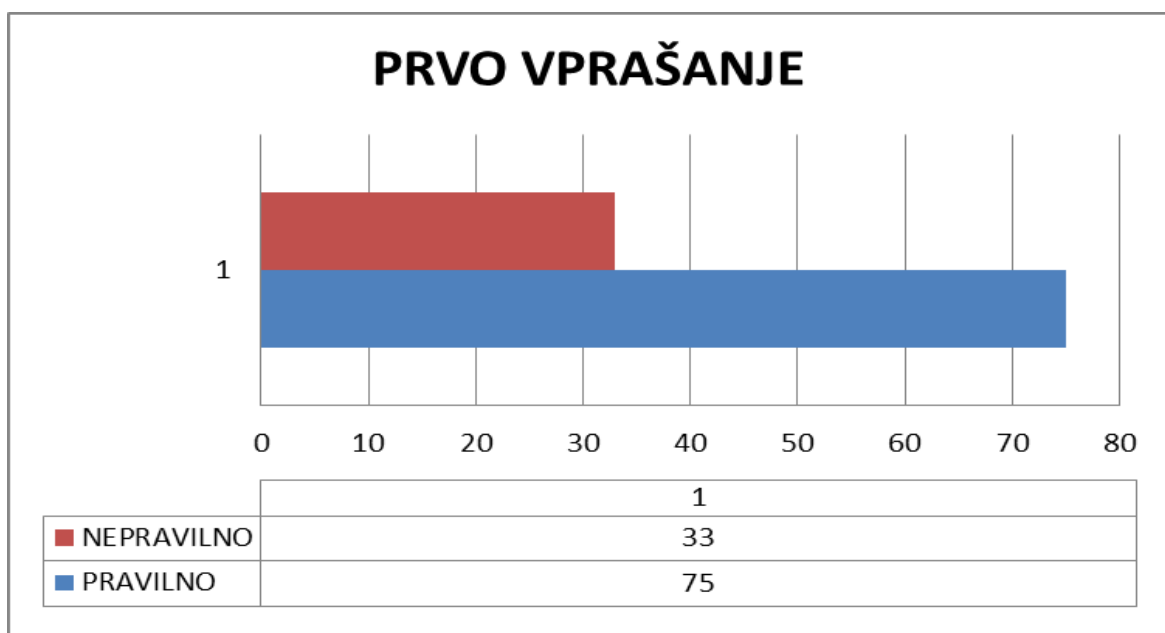
Največ anketiranih je bilo žensk, starih do 20 let, medtem ko je bilo najmanj anketiranih moških od 20 do 60 let. Glede na dejstvo, da sem anketo opravila s pomočjo dijakov naše šole, velik delež mlajših ne preseneča.

Grafikon 2: Anketirani po spolu

Anketo je rešilo 108 anketiranih, od tega je nekoliko večji delež žensk (56) kot delež moških (52). Kljub temu menim, da sta oba spola zastopana zelo uravnoteženo.

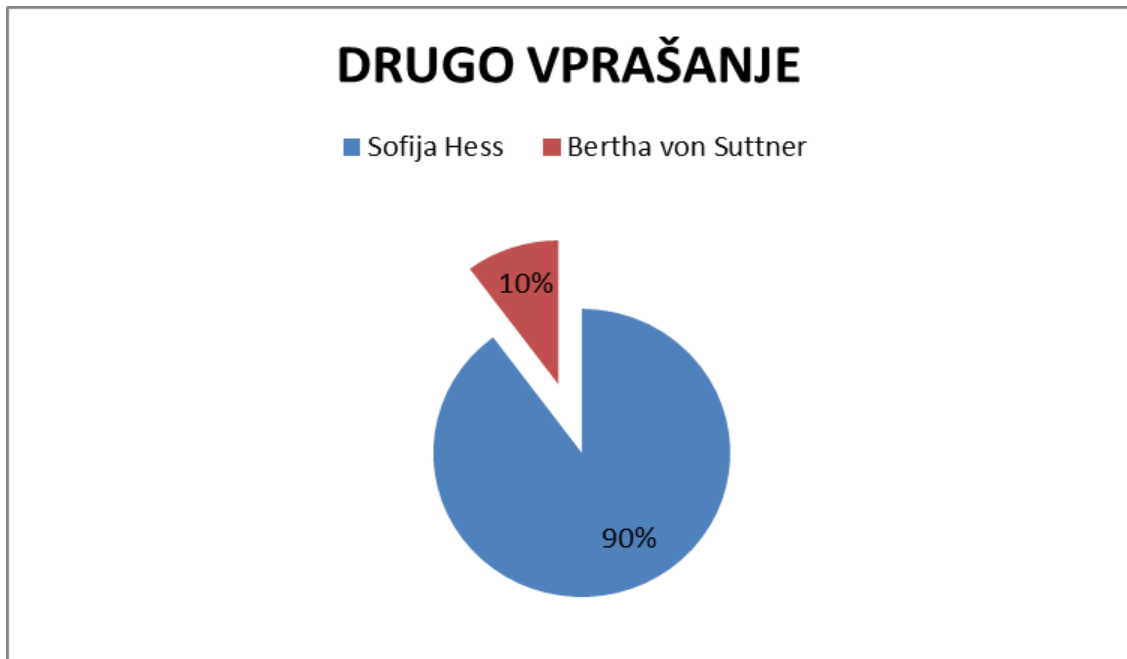
Na prvo anketno vprašanje (Slavni švedski izumitelj Alfred Nobel, po katerem se imenujejo tudi Nobelove nagrade, je nekaj časa preživel v Celju. Na kakšen način je bil povezan s Celjem?) je bilo kar nekaj pravih odgovorov, vendar je bilo tudi veliko odgovorov »ne vem.« Pravi odgovor na to vprašanje je bil, da sta v Celju prebivala njegova ljubezen Sofija Hess in njegov prijatelj Albert Brunner, ki je bil prvi ravnatelj Cinkarne Celje. Med pravih odgovorov sem štela, če so napisali samo »ljubezen« ali »Cinkarna Celje«. Med nepravilnimi odgovori pa se je največkrat pojavil tudi odgovor, da je Nobel živel v Celju.

Grafikon 3: Prvo anketno vprašanje

Na prvo vprašanje je pravilno odgovorilo 75 (69 %) anketirancev, napačno (ali pa so odgovorili z »ne vem«) pa je odgovorilo 33 (31 %) vseh anketirancev. Glede na to, da so morali pri drugem vprašanju izbirati, katera od usodnih žensk je živila v Celju, sem mislila, da bo na to vprašanje več pravih odgovorov. Ker so prevladovali pravilni odgovori, **je hipoteza, da bo večina anketirancev znala povezati Alfreda Nobela s Celjem, potrjena.**

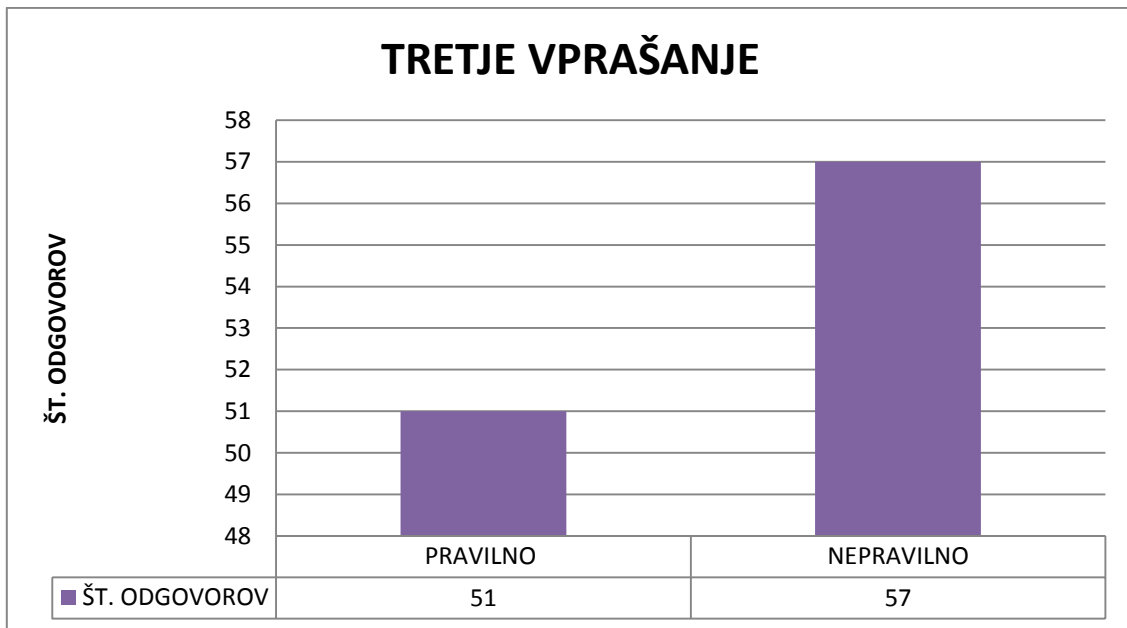
Drugo anketno vprašanje se je glasilo: »Na življenje Alfreda Nobela sta vplivali dve ženski. Ena izmed njiju je del svojega življenja preživela v Celju. Obkrožite odgovor.« Na izbiro sta bila dva možna odgovora, in sicer Sofija Hess in Bertha von Suttner, a pravilna rešitev je bila Sofija Hess. Na to vprašanje so odgovorili vsi anketirani, vendar se mi zdi, da je večina pravilno ugibala.

Grafikon 4: Drugo anketno vprašanje

Glede na to, da je bila Bertha von Suttner ena izmed dobitnic Nobelove nagrade, sem mislila, da bo večina ljudi obkrožila njo, saj je bila njena povezava z njim bolj v ospredju in ker je bila bolj znana kot Sofija Hess. Upoštevajoč dejstvo, da je bila večina anketiranih stara do 20 let, se mi je zdelo, da bodo odgovorili kar iz glave in da bo več napačnih odgovorov. Bilo je 97 (90 %) pravih odgovorov in 11 (10 %) napačnih odgovorov. Moja hipoteza, da **anketirani ne bodo vedeli, da je bil Nobel v razmerju s »Celjanko« Sofijo Hess**, je bila zaradi tega ovržena.

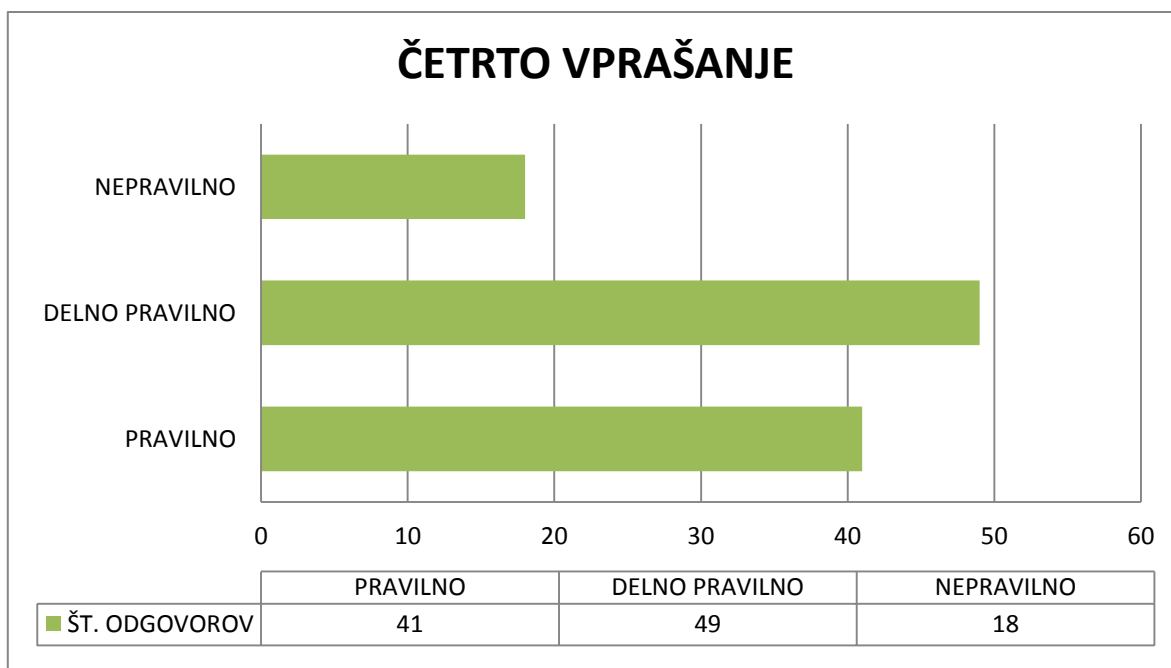
Sledilo je tretje anketno vprašanje: »Leta 1846 je v Celje pripeljal prvi vlak. To je kasneje povzročilo hiter razvoj celjske industrije. Katero celjsko industrijsko podjetje, ki deluje še danes, je bilo povezano z Alfredom Nobelom? Na kakšen način?« Vprašanje je bilo sestavljeno iz dveh delov in pričakovala sem, da bo večina anketiranih znala odgovoriti vsaj na prvi del vprašanja. Pravilna odgovora sta bila Cinkarna Celje in prijateljevanje s prvim ravnateljem Cinkarne Celje Albertom Brunnerjem. Kot pravilen odgovor je veljal tudi le eden izmed teh odgovorov.

Grafikon 5: Tretje anketno vprašanje

Skupaj je 51 (47 %) pravih odgovorov in 57 (53 %) nepravilnih odgovorov. Pričakovala sem, da bo več pravih odgovorov, saj je Cinkarna Celje največje industrijsko podjetje v Celju. Med nepravilnimi odgovori je prevladoval odgovor tovarna EMO, kar se mi zdi logično, saj je tudi to eno izmed večjih podjetij v Celju. Večina anketiranih namreč živi v Celju ali pa je s Celjem povezana poklicno ali preko šolanja. Pričakovala sem več pravih odgovorov vsaj na prvi del vprašanja. Tisti, ki so odgovorili pravilno na prvi del vprašanja, so drugi del pustili prazen. Tako sem le redko dobila popoln odgovor. Ker je bilo več nepravilnih odgovorov, je bila moja hipoteza, da **anketirani ne bodo vedeli, da je Alfred Nobel posredno vplival na Cinkarno Celje**, potrjena.

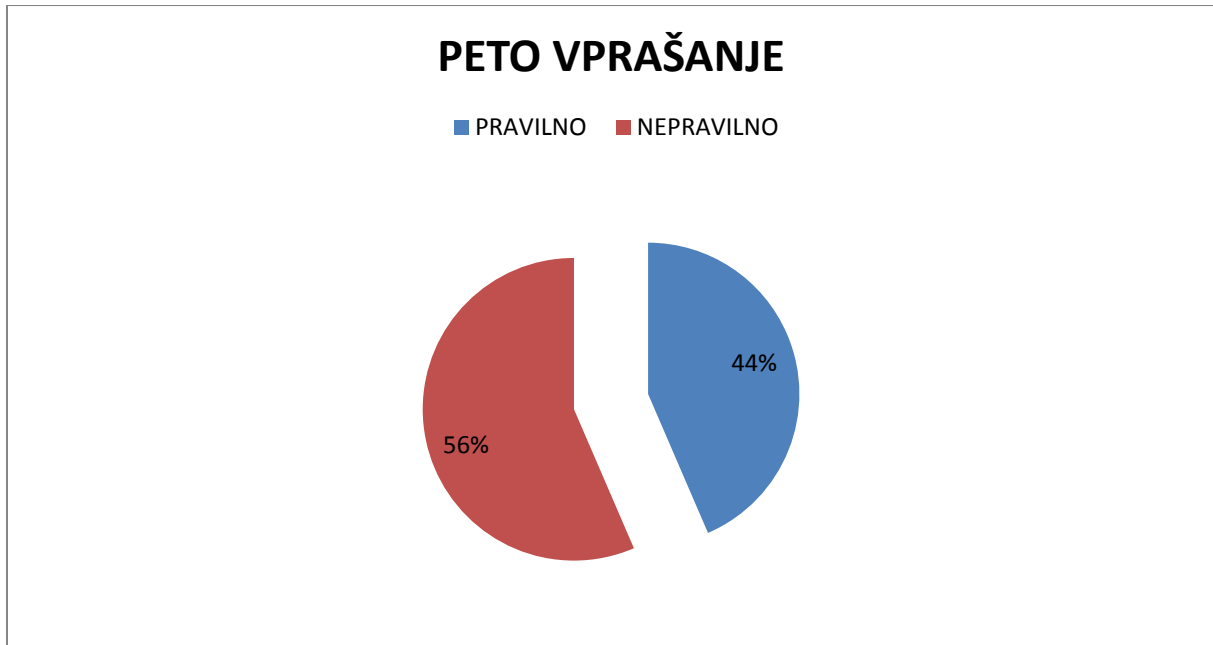
Četrto vprašanje je bilo malce drugačno, saj so morali anketiranci s pomočjo slike ugotoviti, koga predstavlja doprsni kip in kje v Celju ga lahko najdemo. Pravilni odgovori so bili Alfred Nobel in Kvartirna hiša ali pa Gosposka ulica, saj se tam nahaja Kvartirna hiša. Za pravilne odgovore sem štela le, če so imeli pravilna oba odgovora. Ob tem sem odgovore razvrstila še med delno pravilne in napačne.

Grafikon 6: Četrto anketno vprašanje

Skupaj je je 41 (37 %) pravih, 49 (46 %) delno pravih in 18 (17 %) nepravilnih odgovorov. Preseneča me predvsem število pravih odgovorov. Predvidevala sem, da bo največ delno pravih odgovorov, vendar nisem pričakovala tako neznatne razlike. Ker se celotna anketa navezuje na Nobela, nisem pričakovala nepravilnih odgovorov, saj je precej očitno, da je na sliki ravno on, a sem se očitno motila. Med odgovori, kje točno leži ta kip, se je večkrat omenila Zidanškova ulica (nekdanje ime Gosposke ulice), kar glede na to, da sem anketirala tudi starejše Celjane, ne preseneča. Ker prevladujejo delno pravih in pravih odgovori, lahko hipotezo, da **anketirani vedo, da je na Gosposki ulici kip Alfreda Nobela**, potrdim.

Zadnje vprašanje se je glasilo: »Sklad za Nobelove nagrade je bil ustanovljen po njegovi smrti iz Nobelovega premoženja. Kaj je bil glavni vzrok za ustanovitev sklada?« Pravilni odgovor je bil seveda to, da se je Nobel počutil krivega zaradi izuma dinamita, saj je bil namenjen miru, vendar so ga ljudje uporabljali za zlo.

Grafikon 6: Peto anketno vprašanje

Bilo je 47 (56 %) pravilnih odgovorov in 61 (44 %) nepravilnih odgovorov. Mislila sem, da bo več pravilnih odgovorov, saj sem menila, da večina anketiranih povezuje Nobela z izumom dinamita. Ker to očitno ne drži, vprašani tudi niso znali Nobela povezati z nastankom Nobelovih nagrad. Večkrat se je ponovil nepravilen odgovor, da je Nobel ustanovil ta sklad z namenom, da bi napredovalo znanstveno delo. To je bil njegov glavni namen, vendar to ni bil vzrok za ustanovitev sklada. Ker je bilo večina odgovorov nepravilna, sem hipotezo, da **anketirani ne vedo, da je Nobel zaradi dinamita ustanovil sklad za Nobelove nagrade**, potrdila.

SLOVARČEK MANJ ZNANIH POJMOV

arbitraža – razsodišče v nesodnih sporih

bratovska skladnica – ustanova socialnega zavarovanja delavcev v rudnikih

cinkografska plošča – cinkova plošča, obdelana z jedkimi kemikalijami

elektroliza – razkrajanje elektrolita z električnim tokom

fiziologija – veda o življenjskih procesih v organizmih

nitroglicerín – gosta, svetlo rumena, zelo eksplozivna tekočina

nominacija – imenovanje, določitev uradnega kandidata

pacifizem – politično gibanje, ki nasprotuje vsaki vojni

renta – dohodek od vplačanega denarja

retort – steklena naprava za destilacijo

Tochterheim – internat za šoloobvezna dekleta

3. ZAKLJUČEK

Alfred Nobel je v času svojega življenja pokazal velik napredek na raznih področjih, njegovi izumi so močno spremenili takratni svet. Imel je vse, kar si je želel, vendar pa ni bil srečen, zato je v časopis oddal oglas, v katerem je iskal damo zrelih let, ki bi bila njegova tajnica in gospodinja. Na oglas se je odzvala Bertha von Kinsky, v katero se je zaljubil, vendar se je po dveh tednih vrnila v Avstrijo in se poročila z Arthurjem von Suttnerjem.

Nobel se je ves potrt odpravil v letovišče Baden pri Dunaju, kjer je spoznal »usodno žensko« Sofijo Hess. Sofija je nekaj časa živela v Celju, zato je Nobel obiskoval Celje. Tako se je tudi spoprijateljil s tedanjim ravnateljem Cinkarne Celje Albertom Brunnerjem.

Razmerje med Sofijo in Nobelom je od začetka temeljilo na lažeh, saj se je Sofija izdajala za mlajšo in mu pripovedovala, v kako slabih razmerah živi njena družina. Zaradi tega se je Nobelu zasmilila. Povabil jo je v Pariz, da bi lahko bivala v njegovi bližini.

Zveza je ostala prikrita, saj o njej niso pisali takratni časopisi. Odnos se je kljub medsebojni naklonjenosti počasi ohlajal, saj je Nobel ugotovil, da ima Sofija otroka. Vseeno sta ohranila stike do Nobelove smrti, kasneje pa je Sofija z izsiljevanjem Nobelovih odvetnikov s pisno korespondenco prejemale lepo dosmrtno rento.

Nobel je v svoji oporoki zapisal, da naj iz njegovega premoženja ustvarijo sklad, ki bi podeljeval nagrade tistim, ki bi naredili največje dosežke na raznih področjih.

V svoji raziskovalni nalogi sem prišla do naslednjih zaključkov:

- 1) Večina anketirancev bo znala povezati Alfreda Nobela s Celjem.

Prva hipoteza je potrjena. Nobel je v Celju prebil kar nekaj časa zaradi Sofije Hess, kjer se je prav tako spoznal s takratnim ravnateljem Cinkarne Celje Albertom Brunnerjem.

- 2) Anketirani ne bodo vedeli, da je bil Nobel v razmerju s »Celjanko« Sofijo Hess.

Druga hipoteza je ovržena. Iz ankete je razvidno, da večina ljudi ve, da je bil Nobel v večletnem razmerju s Sofijo Hess in ne z Bertho von Suttner. Nobel se je s Celjanko videval in je z njo imel skoraj dvajsetletno razmerje, s Suttnerjevo pa le slaba dva tedna, dokler se ni poročila.

- 3) Anketirani ne bodo vedeli, da je Alfred Nobel posredno vplival na Cinkarno Celje.

Tretja hipoteza je potrjena. Nobel je bil odličen prijatelj z Alfredom Brunnerjem, kar ga je tesno povežalo z delovanjem Cinkarne Celje.

- 4) Anketirani vedo, da je na Gosposki ulici kip Alfreda Nobela.

Četrta hipoteza je potrjena. Hiša, kjer stoji doprsni kip Nobela, se imenuje Kwartirna hiša. V tej hiši pa naj bi nekaj časa prebivala družina Hess.

5) Anketirani ne vedo, da je Nobel zaradi dinamita ustanovil sklad za Nobelove nagrade.

Peta hipoteza je potrjena. Nobel se je počutil krivega zaradi mnogih smrti, ki jih je povzročil dinamit, zato so po njegovi smrti na njegovo željo ustanovili sklad za nagrade, ki bi jih dobivali tisti, ki so naredil največji napredek na področju literature, medicine, kemije, fizike in svetovnega miru.

Moje raziskovalno delo se je pričelo ob začetku šolskega leta, ko sva se z mentorjem dogovorila glede teme. Najprej sem nekaj časa zbirala dostopne vire, nato pa sem pričela s pisanjem naloge. Sprva sem se lotila teoretičnega dela. Nato sva z mentorjem postavila hipoteze ter sestavila anketo. Anketo sem razdelila na Gimnaziji Lava, kjer so jo rešili dijaki in profesorji, del pa so rešili celjski upokojenci. Z analizo rezultatov anket sem tako prišla do rezultatov.

Raziskovanje Nobela v povezavi s Celjem je bilo zelo zanimivo, saj sama nisem vedela, da je bil Nobel povezan s Celjem. Zanimivo je bilo opazovati tudi reakcije sošolcev, saj so bili presenečeni nad dejstvom, da je Celje imelo tako imenitnega gosta.

4. VIRI IN LITERATURA

Alfred Nobel: SWEDISH INVENTOR, *ENCYCLOPAEDIA BRITANNICA*, pridobljeno 15. 10. 2017, <https://www.britannica.com/biography/Alfred-Nobel>.

Nobel prize: AWARD, *ENCYCLOPAEDIA BRITANNICA*, pridobljeno 15. 10. 2017, <https://www.britannica.com/topic/Nobel-Prize>.

Dynamite: EXPLOSIVE, *ENCYCLOPEDIA BRITANNICA*, pridobljeno 15. 10. 2017, <https://www.britannica.com/technology/dynamite>.

Izumitelj dinamita ali oče Nobelove nagrade?, pridobljeno 15. 10. 2017, <http://www.delo.si/novice/svet/izumitelj-dinamita-ali-oce-nobelove-nagrade.html>.

Alfred Nobel, pridobljeno 15. 10. 2017, <http://www.celje.si/sl/content/alfred-nobel>.

Alfred Nobel – trgovec s smrtjo, ki ga je v mirovništvo gnala slaba vest, pridobljeno 15. 10. 2017, <https://www.rtv slo.si/kultura/film/alfred-nobel-trgovec-s-smrtjo-ki-ga-je-v-mirovnistvo-gnala-slaba-vest/324645>.

A short guide to the Nobel Prize, pridobljeno 15. 10. 2017, <https://sweden.se/society/the-nobel-prize/>

FANT, K. *Alfred Nobel: A Biography*. Arcade Publishing, 2006.

HAMANN, B. *Bertha von Suttner: a life for peace*. Syracuse University Press, 1996.

SELIČ, P. N. *140 let Cinkarne Celje: 1873–2013*, Cinkarna Celje, 2013.

OROŽEN, J. *Zgodovina Celja in okolice (1849–1941), 2. del*, Svet za kulturo in znanost Skupščine Občine Celje, 1974.

CVIRN, J. Alfred Nobel in njegova velika požiralka denarja, *Zgodovina za vse, vse za zgodovino*, letnik VII, številka 2, Celje, 2000.

CVIRN J. Alfred Nobel je bil tudi v Celju, *Novi tednik*, letnik 19, številka 17, 28.4.1995.

ŠIRCA, M. Usodne ženske Alfreda Nobela, pridobljeno 15. 10. 2017, www.delo.si/sobotna/usodne-zenske-alfreda-nobela.html.

ŠIRCA, M. Alfred in Sofie, dokumentarni film, RTV Slovenija, 10. 12. 2013, 4d.rtv slo.si/arhiv/dokumentarni-filmi-in-oddaje-kulturno-umetniski.../174364809.

MIKOLA, M. Logotipi celjskih industrijskih podjetij, *Zgodovinski arhiv Celje*, 2004.

MIKOLA, M. *Zgodovina celjske industrije*, *Zgodovinski arhiv Celje*, 2004.

TIŠLER, M. Ob osemdesetletnici Nobelove nagrade Fritzu Preglu, Zgodovinski časopis, letnik LVII, številka 3–4, 2003.

OROŽEN, J. Posestna in gradbena zgodovina Celja, Ljudski odbor občine Celje, Celje, 1957.

ŠORN, J. Cinkarne v Govčah, Šentjanžu in Celju, Zgodovinski časopis, letnik XX, številka 1–2, 1976.

Slovar slovenskega knjižnega jezika – online
<http://bos.zrc-sazu.si/sskj.html>, pridobljeno 15. 2. 2018.

Marcen, L. Scenarij za igro Sofie Hess v Kwartirni hiši.

ČASOPISNI VIRI:

Amtsblatt zur Laibacher Zeitung, številka 280, 7. 12. 1863.

Amtsblatt zur Laibacher Zeitung, številka 170, 17. 7. 1865.

Amtsblatt zur Laibacher Zeitung, številka 284, 10. 12. 1868.

Amtsblatt zur Laibacher Zeitung, številka 119, 29. 5. 1869.

Laibacher Zeitung, številka 271, 26. 11. 1870.

Marburger Zeitung, številka 39, 1. 4. 1881.

Laibacher Zeitung, številka 163, 19. 7. 1894.

Ljubljanski zvon, številka 1, 1895.

Edinost, številka 149a, 12. 12. 1896.

Laibacher Zeitung, 286. številka, 12. 12. 1896.

Edinost, številka 105a, 1897.

Deutsche Wacht, letnik X, številka 38, 10. 5. 1885.

Deutsche Wacht, letnik XV, številka 20, 9. 3. 1890.

Domovina, letnik IX, številka 51, 23. 12. 1899.

Laibacher Zeitung, številka 81, 11. 4. 1885.

Deutsche Wacht, letnik XVII, številka 101, 18. 12. 1892.

Marburger Zeitung, letnik XXXI, številka 90, 10. 11. 1892.

Laibacher Wochenblatt, številka 645, 17. 12. 1892.

Laibacher Zeitung, letnik CXII, številka 289, 18. 12. 1893.

Slovenski narod, letnik XXXVIII, številka 280, 7. 12. 1905.

Družinski tednik, leto V, številka 42, 19. 10. 1933.

Mlado jutro, številka 46, 12. 11. 1933.

Nova doba, leto III, številka 17, 8. 2. 1921.

Nova doba, leto III, številka 26, 1. 3. 1921.

PRILOGE

Alfred Nobel: „Dajte ljudem ne samo denarja, dajte jim dela!“ Ob 100-letnici rojstva „diktatorja nad vojno in mirom“

»Podpisani se je rodil leta 1833, svoje znanje si je pridobil kot samouk. Višjih šol ni obiskoval. Posvetil se je praktični kemiji in odkril razstreliva dinamit, balistit in C89. Od leta 1864 je član švedske akademije. Član je tudi Royal Society v Londonu in inženirskega društva v Parizu.« Tako se glasi Curriculum Vitae, ki ga je moral poslati Alfred Nobel univerzi v Upsali, ko ga je imenovala za častnega doktorja filozofije. Vmes med temi kratkimi vrsticami je zapisana zgodovina tega velikega čudaka, »najbogatejšega evropskega skitalca«, moža, ki si je z izumom najhujših razstreliv zaslužil milijone in hkrati tudi skrivaj pesnikoval, moža, ki je propagiral napredek znanosti in mir ter hodil po svetu sam, brez žene in rodbine in brez notranje sreče in tako tudi umrl - Alfred Nobel je iz starega skandinavskega kmetskega rodu.

Njegovo ime izvira iz imena občine Nöbellöv, pozneje ga je pa ena izmed njegovih učenih prababic izpremenila v Nobelius. Njen vnuk, ki je postal častnik, je izpustil latinsko končnico in se začel imenovali Nobel; to ime se mora po svojem postanku in v skladu s švedskim izgovorom naglasiti na zadnjem zlogu. Oče Imanuel Nobel, pustolovec in samouk, je bil pomorščak in je postal izumitelj. Ustanovil je majhno tovarno za kavčuk, mimogrede izumil sedanjo moderno centralno kurjavo in izdeloval v Rusiji s še ne doraslim sinom Robertom mine, s katerimi so v krimski vojni zaprli ruske luke pred Angleži.

Pisano je bilo njegovo življenje: bili so časi, ko je imel Imanuel Nobel pod seboj tisoč delavcev in še več, potem pa je spet izginil in brez beliča v žepu in drugje začel novo življenje. Alfred Nobel se je že kot otrok seznanil z načrti in deli svojega očeta. Tudi on je začel eksperimentirati, največ mu je pa bilo do tega – česar si v mladih letih ni mogel privoščiti šol – da si pridobi teoretično znanje, da bi mogel študirati prirodoslovne vede. Nad življenjem mladega moža je plavala senca strahotnega dogodka: pet jih je delalo v laboratoriju poskuse z novimi razstrelivnimi sestavinami, oče Imanuel, Alfred, naj mlajši sin Emil, ki se je ravno vrnil na počitnice, in dva pomočnika. Tedaj je nastala strašna eksplozija in raznesla laboratorij. Med mrtvimi je bil tudi Emil Nobel, ki je veljal za najbolj nadarjenega med brati. Kar se tiče izuma dinamita, priznava Alfred Nobel sam, da ni spočetka nikoli mislil, da se bo to strašno orožje rabilo za vojno, narobe: namenil ga je izključno samo za industrijske svrhe, kakor npr. za razstreljevanje skal itd. Njegov izumiteljski duh pa se je udeleževal tudi še na drugih področjih, v optiki in strojni tehniki, v elektrokemiji, fiziologiji in biologiji.

Ko je leta 1876 iskal z oglasi v časnikih zasebno tajnico, se mu je prijavila neka grofica Kinsky. Pozneje ga je opisovala kot 43-letnega moža srednje velikosti s temno gosto brado, ne lepega ne grdega, z mračnim obrazom, ki so ga le dobrohotne sinje oči nekoliko ublažile. Nobel je bil očitno tudi velik poznavalec ljudi; mladi dami je povedal v obraz, da se samo iz

nesrečne ljubezni poteguje za to mesto. In res ni nikoli nastopila službe pri njem, temveč se je skrivaj poročila na Dunaju z baronom Suttnerjem. Nobel je ostal v korespondenci z njo in ji je nekoč pisal: »S svojim dinamitom bom najbrž mogel nekoč več napraviti za mir med narodi kakor vi s svojo mirovno propagando!« Zakaj Nobel je venomer sanjal o novih izumih še strašnejših razstreliv, ki naj bi s svojo vse uničujočo močjo onemogočila sleherno vojno. Več desetletij pozneje je dobila Berta Suttnerjeva Nobelovo nagrado za mir.

Ko je Nobel umrl, je imel prijavljenih 355 patentov. Bil je eden izmed prvih, ki je moderno organiziral petrolejske vrelce v Bakuju, bil je gospodar neštetihi industrijskih koncernov in tovarn in neizmerno bogat – toda vsak nasvet, naj bi špekuliral na borzi, je gladko zavrnil: »Ljudem je treba ne samo denarja, temveč pred vsem dela!« Po tem geslu se je tudi sam ravnal in neumorno delal do smrti. Kadar ga je bolezen priklenila na posteljo, je nadaljeval kakšno dramo ali roman, ki jo/ga je bil moral poprej zaradi drugih del odložiti. Gladko je govoril pet jezikov in je odlično poznal svetovno književnost. Kakor Ahasverja ga ni strpelo pri miru in je moral zmerom potovati; zalo so ga imenovali »najbogatejšega evropskega skitalca«.

In vendar je bil osamljen in ni nikoli poznal prave sreče. Še bolj nazorno kakor oni uradni popis življenja za upsalsko univerzo to dokazuje pismo, ki ga je nekoč poslal svojemu bratu: »Alfred Nobel: zapuščeno životarsko življenje; če bi bil stal ob njegovem rojstvu človekoljuben zdravnik, bi ga bil ubil. Njegove največje zasluge: skrbno si obrezuje nohte in gleda, da ni nikomur v breme. Njegove največje napake: nima rodbine, nikoli ni dobre volje in ima slab želodec.« Umrl je kot 63-letnik, sam v svoji prekrasni vili v San Remu na italijanski rivieri, ki si jo je postavil za kraj svojega laboratorija. Nagrobnico mu je govoril mlad duhovnik s pariškega švedskega poslaništva Natan Söderblom, ki je pozneje postal švedski nadškof in je leta 1950 dobil Nobelovo nagrado za mir. V Nobelovi oporoki je bil za ves svet najpomembnejši tale odstavek: »Glavnica (okoli 700 milijonov din našega denarja je naložena v varnih vrednostnih papirjih) naj tvori fond, čigar letne obresti naj se podelijo kot nagrade tistim, ki so preteklo leto največ storili za človeštvo.« Nobelove nagrade so še dan današnji najplemenitejše priznanje za duhovno ustvarjanje. Vrsta nobeliatov predstavlja cvet najpomembnejših in najboljših ljudi našega veka.

VIR: DRUŽINSKI TEDNIK, LETO V, ŠTEVILKA 42, 19. 10. 1933

Alfred Nobel izumitelj dinamita

Dne 21. oktobra t. m. je proslavljaj ves kulturni svet stoletnico smrti Šveda Alfreda Nobela. Alfred Nobel je bil inženir, ki si je veliko prizadeval, da bi iznašel sredstvo, s katerim bi se mogle rušiti hiše, mostovi in obzidja in seveda tudi uničevati človeška življenja. Nobelov brat je izgubil v laboratoriju (preizkuševalnici) življenje, ko je izbuchnila zmes, ki jo je sestavljal, in ga raztrgala na kosce. Ta nesreča pa Alfreda Nobela ni preplašila in ga ni odvrnila od dela. Neutrudno je delal in preizkušal, največkrat v smrtni nevarnosti. Celih osem let natančnega in truda polnega dela je bilo treba, da ga je poplačal uspeh. Alfred Nobel je iznašel dinamit, v tistih časih najhujše in najstrašnejše razstrelivo. Dinamit so ljudje uporabili kot sredstvo za rušenje in uničevanje, pa tudi kot sredstvo za ubijanje. Na stara leta, ko je Nobel premišljeval, kaj je dal človeštvu z dinamitom, se je pokesal in izjavil: »Z dinamitom nisem mislil uničevati življenj in rušiti mostov, ampak vrtati in prebijati predore, delati prekope, odstranjevati skale in vobče spravljati s poti, odstranjevati vse, kar ovira človeški napredek.« In leto dni pred smrtjo je zaradi tega poklonil vse svoje idealistično delo (tako imenovana literarna nagrada) za onega, ki bo v tistem letu največ storil za pospeševanje bratstva med narodi in za svetovni mir. Te nagrade so danes vsaka okoli 170.000 švedskih kron (1.300.000 din). Nobelov nagrajenec postane takoj slaven. Tako je mož, ki je iznašel eno najvažnejših razstreliv, kmalu sprevidel, da ljudje dognanj človeškega uma ne uporabljajo samo v plemenite namene, in je zaradi tega poleg drugega tudi ustanovil nagrado za onega, ki v letu dni največ stori za zблиžanje in bratstvo med narodi in za ohranitev miru. Na mladini je, da se bo tako delo vršilo še vse bolj in da bo vsako leto na milijone takih, ki bi zaslužili mirovno nagrado, ker bo vsako leto na milijone borcev za miren in plemenit razvoj človeštva.

VIR: MLADO JUTRO, ŠTEVILKA 46, 12. 11. 1933

Scenarij - Sofie Hess

Güten Tag, Güten Tag meine liebe Gäste!

Sem Fran Nobel! ... No morda ne še ravno frau Nobel, sem pa Sofia Hess, največja ljubezen Alfreda Nobela.

Kaj se čudite, mi mar ne verjamete? (*grem k oknu*)

Oh Cili malo mesto, tako provincialno...

Moja mati in oče živela tu, prav v tej hiši. Preden smo se preselili z Dunaja v Cilli, se je moj oče Heinrich ukvarjal s lesno trgovino. Ampak na Dunaju je spoznal mojo mamo Amalijo. Imela sta štiri hčere in enega sina, vendar sta dva kaj kmalu po rojstvu umrla. Tako smo ostale le jaz, Bertha in moja mlajša sestra Amalija ... Amalija ... tako je bilo ime materi, vendar je takoj po rojstvu Amalije umrla, zato je sestra dobila ime po njej. Po materini smrti se je moj oče poročil z drugo žensko, Julie. Ta pa je bila naravnost zlobna, sploh ne vem, kako je Amalija lahko ostala tukaj v Cilli, ker meni je veliko bolj všeč Dunaj. (*Zasanjano*) Ah ... te široke ulice, pa vojaške čete ...

No, moj oče je imel z Julie še pet otrok: Ludwiga, sestro Hermino, ki je postala igralka, ne preveč uspešna, (*grimase*) Käthe, ki se je poročila z bogatim salzburškim vinogradnikom, in pa najmlajšo Anne, ki se je – enako kot Hermina – posvetila igralstvu in bila dolgo časa glavni model znanega nemškega slikarja Huga von Habermanna.

Oče nas je solidno preživeljal z lesno trgovino in se tudi vedno bolj uveljavljal v meščanski družbi. Bertha se je poročila s prvim uradnikom celjsko nemško pisanega časnika Cillier Zeitung Wilhelmom Goldmannom in se preselila v ZDA. Oh, Amalija pa je ostala tu v Cilli, verjetno zaradi Herr Brunnerja, svojega moža.

On pa je bil mož kot se šika, sicer ne tako zelo pameten kot moj Alfred, pa vendar, postavil je namreč čisto pravo tovarno tu v Cilli. Imel jo je kot za svojega otroka. Poleg tovarne mu je največ pomenila tudi družina. Z Amalijo sta imela dve deklici. Živeli so udobno meščansko življenje. Uboga Amalija je zelo kmalu ostala brez svojega moža, saj ga je nekega dne med sprehodom iz mesta zadela kap. Joj! .. .Albert je vsako leto tri dni pred božičem okraševal božično drevo ... oh, kako lepo so se imeli.

BOŽIČNE PESMI

Neverjetno, kako uživam v petju. Veste, tudi moj oče je zelo dobro pel, le kako bi se pa drugače uveljavil v meščanski družbi. Saj veste tisti, ki damo nekaj nase, redno hodimo v gledališča, na koncerte in razstave. (*DIVA!*)

Kako pa vam je všeč kaj moja obleka? (*se zavrti*)

Moj Alfred vedno poskrbi, da sem oblečena po zadnji modi ... še dobro! (hihihii)

No, pa da vam povem še nekaj o mojem dragem Alfredu. Rodil se je v Stockholmu in njegova družina je bila zelo revna. Oče je bil sicer zelo uspešen gradbenik in kons ... no, kako se že reče ... konstruktor, ampak je kmalu bankrotiral. Po tem dogodku je petčlanska družina živila še v večji revščini. Nekaj let kasneje se je Alfredov oče odpravil na Finsko, saj je dobil priložnost za služenje denarja. Družino je pustil samo in tako se je še težje prebijala skozi življenje ... oh ubogi moj Alfred.

Kmalu je bil Alfred dovolj star, da je začel obiskovati osnovno šolo. Tega obdobja se resnično ne rad spominja, saj so ga ves čas pretepali in zasmehovali. Ampak Alfredov oče je kaj kmalu dobil službo v St. Petersburgu in tako se je družini začelo svetlejše življenje. Otrokom je omogočil odlično izobrazbo. Alfred je bil zelo pameten, še posebej rad se je učil jezikov. Pri 17 letih je govoril poleg maternega jezika tudi rusko, francosko, nemško in angleško. *(ponosno)*

Resno je razmišljal tudi o poeziji in razmišljal je, da bi postal literat, vendar se domači s tem niso strinjali, tako se je odpravil po očetovih stopinjah. Veliko je potoval...in na svojih potovanjih se je seznanil z različnimi znanimi znanstveniki, med njimi tudi Johnom Ericssonom, izumiteljem ladijskega vijaka. Kmalu se je zaposlil pri svojem očetu, kjer je tudi eksperimentiral z nitroglicerinom s katerim je hotel narediti komercialno in tehnično uporabno razstrelivo. Ti poskusi mu niso uspeli, saj se je očetovo podjetje znašlo v krizi. Ko so tovarno rešili, se je eksperimentom ponovno posvetil. Kmalu mu je uspelo in njegov patent za dinamit so začeli uporabljati v različnih državah. S proizvodnjo dinamita je zelo obogatel ... še dobro! *(hihitajoče)*.

S svojim poslom je veliko potoval in tako je na Dunaju spoznal mene. Prodajala sem rože v cvetličarni in takoj sem ga očarala s svojo lepoto. Saj sem vendar čudovita kajne? Se mogoče ne strinjate gospod? :O

Rahlo sem mu natvezila o svoji starosti, nerazumevajočem očetu, zlobi mačehe in seveda sem se mu zasmilila in zaljubil se je vame ... Začel me je vedno pogosteje obiskovati in mi najel stanovanje v Bad Ischlu. No, kaj kmalu pa sva se nastanila v Parizu ... oh, kako obožujem visoke družbe in pa plesne podlage, koncerte v času božiča ... Dajva freuline, zapojva eno!

GLASBENI VLOŽEK

Veste, ker je Herr Nobel veliko potoval, mi je pisal tudi veliko pisem. Vedno je upal, da se bom iz njih kaj naučila, vendar eni pač nismo tako pametni kot on! Večkrat me je imel za lahkomišno in naivno ... no pa kaj! Še celo guvernanto mi je najel!

Morda res živim na preveliki nogi, imenoval me je požiralka bankovcev! Haha kako zabavno ... ampak zakaj pa ne, če si je Alfred to lahko privoščil. Omogočil mi je potovanja po celi Evropi ... joj, kako je bilo lepo.

Kmalu sem zapustila Pariz in se preselila na Dunaj. No, tam pa so se stvari nekoliko spremenile, zakomplicirale. Zanosila sem namreč in ne z Alfredom. Ko sem to povedala Alfredu, je z menoj hotel prekiniti vse stike, rotila sem ga, naj mi odpusti, saj nisem imela denarja. Na koncu se me je le usmilil in mi vsak mesec pošiljal 2000 frankov, ampak to le ni dovolj za dovolj ugledno življenje! Ko je Alfred umrl, sem morala njegov denar izsiliti od odvetnika, saj sem rekla, da bom objavila vsa njegova pisma. To pa bil škandal! No vse za ugodno življenje! *(ošabno!)*

No dovolj o Alfredu! Alfred je imel zelo rad tudi Herr Brunnerja in Amalijo, saj sta z Albertom veliko govorila o njegovi tovarni, ampak tale Cilli meni ni bil tako všeč, res je da je park prečudovit, sploh paviljon, kjer igrajo čisto pravo muziko, in pa gledališče ... ja, to me odnese čisto v drug svet. No, ampak jaz imam raje Dunaj, ta me čisto prevzame ...

Da ne govorimo o piškotih in slaščicah! Tam so tako okusni in pa cukrer, to je tisto pravo. Veste včasih smo čaj in piškote sladili z medom, danes pa to počnemo s cukrom ... saj veste, cukrer je veliko bolj zdrav. Se ne strinjate gospa? :O

Res, res ... oooo, kako pozno je že ... mislim, da sem se preveč zaklepetala. Resnično me veseli, da ste me obiskali ... oh ... pa Auf wiedersehen!

VIR: LUKA MARCEN

CELJSKA CINKARNA

Celje, 6. svečana. Včeraj je celjska cinkarna v svojih topilnicah ugasnila peči. V obratu je ostala samo še valjarna za cinkovo pločevino in pa tovarna za modro galico. Delna ustavitev obrata je posledica nevzdržnega gospodarskega položaja cinkarne. Podjetje proizvaja toliko cinkovih izdelkov, da je absolutno navezano na izvoz. Izvoz pa je bil zaradi visoke carine nemogoč, vsled česar se je v cinkarni nakopičilo blaga v vrednosti več milijonov kron. Kakor čujemo, je sicer ukinjene izvozne carine v Beogradu že sklenjeno, vendar prepozno in v času, ko so cene za cinkove izdelke na svetovnem trgu silno padle. Že pred padcem cen so bili proizvajalni stroški cinkarne jako visoki in vsled tega konkurenca težka, danes pa ti stroški visoko prekašajo prodajno ceno, tako da je podjetje zadnje čase delalo s približno dnevno zgubo 30.000 kron. Visoke proizvajalne stroške povzročajo v prvi vrsti drag premog, draga ruda, ki jo je treba uvažati iz inozemstva, visoke železniške tarife, carina in pa visoke delavske mezde, kar pa ne velja samo za celjsko cinkarno, temveč za vsa naša industrijska podjetja, ki jim preti enaka usoda. Na podlagi sklepa celokupne deželne vlade in pritrdila ministrstva za šume in rude je bilo vsled delne ustavitve obrata včeraj odpuščenih približno 200 delavcev. Pri tem je postopalo ravnateljstvo cinkarne tako, da je v prvi vrsti odpustilo posestnike in sinove posestnikov (okoli 70) in pa samske delavce (okoli 50), katerim je ravnateljstvo preskrbelo službe v kočevskem premogovniku; start, dela nezmožni delavci (50) so se upokojili (46). Za 40 odpuščenih delavcev je preskrbljeno delo pri raznih podjetjih v celjski okolici. Vrh tega je ravnateljstvo odredilo, da so se vsem odpuščenim delavcem naenkrat izplača mezde za 2 periodi nazaj in za 14 dni naprej ter še nabavni prispevek, tako da je vsak delavec dobil povprečno 3000 K. Ustavitev obrata v cinkarni pa ni potrebna le zaradi nevzdržnega gospodarskega položaja, temveč tudi zaradi desetih neodložljivih popravil in modernizacije nekaterih naprav, kajti cinkarna obratuje nepretrgoma že od leta 1913. Nameravano je dalje razširjenje tovarne, tako da se bo v nji predelavala cinkova pločevina v razne cinkove izdelke in cinkove odlitke. Doba, ko bo cinkarna mirovala, bo doba velikega dela za vodstvo. Medtem pa bo tudi vlada morala storiti svoje, da ustvari predpogoje za obstanek in razvoj naše industrije. Te vere ne smemo izgubiti in zato tudi ne vere, da pridejo za celjsko cinkarno lepši časi, nego so današnji.

VIR: NOVA DOBA, leto 3, številka 17, 8. 2. 1921

CELJSKA CINKARNA

V petek 25. februarja je dospela v Celje ministerialna komisija, ki ja imela nalogo ugotoviti, v koliko so bile zadnje odredbe vodstva glede delne ustavitve obrata utemeljene. Kakor nam poročajo, se je komisija na licu mesta prepričala, da je bilo postopanje vodstva popolnoma opravičeno, in je sklenila, da ostane del cinkarne toliko časa izven obrata, dokler se z novimi investicijami tovarna ne izpopolni in razširi, da se na ta način ustvari nova, zdrava podlaga za razvoj podjetja. S predpripravami se ima takoj pričeti.

Valjarna in tovarna za modro galico obratujeta še nadalje. Posebno važen je sklep komisije, da se cinkarna elektrificira, čim bo napeljan tok falske centrale v Celje, kar je s sigurnostjo pričakovati v enem letu. Velikanskega pomena je tudi predlog vodstva, ki ga je sprejela komisija, da se z ozirom na falsko elektriko v cinkarni postavi elektrolitična naprava za baker. Znano je, da take naprave v Jugoslaviji nimamo in da moramo ves naš črni baker izvažati v inozemske tovarne, od tam pa uvažati elektrolitičen baker v obliki žice, pločevine itd. Ta naprava bo eminentne važnosti za razvoj naše domače elektrotehnike. Cinkarniški delavci, ki so bili odpuščeni, dobijo neplačan dopust za nedoločen čas. Onim, ki ne morejo dobiti dela, se bo na splošen državni račun izplačevala primerna mesečni podpora.

VIR: NOVA DOBA, leto 3, številka 26, 1. 3. 1921

